

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

III. ÉVFOLYAM I. SZÁM

4.

2003.

A korábbi „nagy sétány” keleti irányú 300 m-es meghosszabbításának kezdete a hajdani öböl nádtengerén át. Bal oldalon a cölöpökre épített és a II. vh. végén megsemmisült ún. „Hidegfürdő”.

(Bendéné Kovacsev Friderika festménye, 1924)

Felelős szerkesztő:
ELEK MIKLÓS

Szerkesztőbizottság:
BAÁN BEÁTA, DR. DIBUSZ LÁSZLÓ,
NÉMETH ÁKOSNÉ, DR. RÁCZ JÁNOS

Kiadja
az Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet
és a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadók:
SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA
igazgató
SZENFNERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A folyóirat Balatonfüred Város Önkormányzata,
a Balatoni Szövetség, a budapesti Csokonai
Művelődési Központ, az Iglói és Gerbovits
Nyomda Bt. és Veszprém Megye Kultúrájáért
Közalapítvány támogatásával jelent meg.

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Ára: 200,- Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok tagillet-
ményként kapják.

A folyóiratot árusító helyek: Városi Könyvtár,
Helytörténeti Gyűjtemény, Kossuth utcai,
Rendelőintézet, Köztársaság utcai, Szívkórházi
könyvesboltok, Vasútállomási ajándékbolt.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY grafikusművész munkája.
A címlapon és a hátlapon:
Protiwinsky Ferenc freskói
a balatonfüredi piros templomból
(TÓTH ATTILA fotográfus mester felvételei)

Szerkesztőség:
8230 Balatonfüred, Arany János u. 12.
Tel.: 87/340-744

ISSN 1587-9399

Számítógépes szerkesztés:
M. Kuzma Angéla

Nyomás:
Csokonai Művelődési Központ
Budapest

TARTALOM:

Katona Csaba:
KÉT DOKUMENTUM A 18. SZÁZAD
VÉGÉRŐL ..... 2. oldal

Baán Beáta:
150 ÉVE VÉGEZTÉK KI
NOSZLOPY GÁSPÁRT ..... 4. oldal

Simon Károly:
A BALATONFÜREDI 2-ES SZÁMÚ
POSTAHIVATAL TÖRTÉNETE 1949-IG
(65 éve adták át a község új postahivatalát) 5. oldal

Z. Karkovány Judit:
A BALATONFÜREDI PIROS TEMPLOM
KERESZTÚT-KÉPEI ..... 9. oldal

Honti József:
GYERMEKKORI EMLÉKEIM
A VASÚTRÓL ..... 14. oldal

Iglói János:
A „FÖNIX” – NEMZETŐR ..... 16. oldal

Dibusz László:
BALATONFÜRED MECÉNÁSA
Mementó: P. Nagy Sándor 1883-1978 . 17. oldal

ÚJ KÖNYVEK ..... 25. oldal

HIBAJEGYZÉK ..... 25. oldal

ÚJ SZERZEMÉNYEK ..... 26. oldal

BESZÁMOLÓ A BALATONFÜREDI
HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET 2002. ÉVI
TEVÉKENYSÉGÉRŐL ..... 27. oldal

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy
lemondtak tiszteletdíjukról, szerzői jogdíjukról.

Szerzőink:

Katona Csaba
levéltáros
Budapest

Baán Beáta
népművelő
Balatonfüred

Simon Károly
ny. főmérnök,
ny. polgármester
Balatonfüred

Z. Karkovány Judit
középiskolai tanár
Budapest

dr. Honti József
orvos
Budapest

Iglói János
nyomdász
Balatonfüred

dr. Dibusz László
orvos
Balatonfüred

KATONA CSABA

KÉT DOKUMENTUM A 18. SZÁZAD VÉGÉRŐL

Balatonfüred fürdője, vagy ahogy a kortársak akkortájt nevezték, a Savanyúvíz, sajátos helyzetben volt a 18. század végéhez közeledve. 1786-ban az uralkodó, II. József – több más szerzetesrendhez hasonlóan – a bencés rendet is feloszlatta. A szerzeteseknek el kellett hagyniuk kolostorukat, a rend tagjai csak 1802-ben térhettek vissza Tihanyba. Így a fürdő, amely a rend tulajdonában volt, “állami” kézre került, a királyi Kamara kezelésébe ment át. E helyt két olyan, 1790-ben kelt dokumentumot tesszünk közzé, amelyek ebben az időszakban keletkeztek.

Ezek egyikét Volorits Ferenc volt kántor írta. A levélből egy szomorú emberi tragédia részletei bontakoznak ki: az aggastyán korba ért Volorist hírt kapott István nevű fiának, a volt pálos szerzetesnek a haláláról. Bár a levélből nem derül ki egyértelműen, de valószínűsíthető, hogy az ifjabb Volorits régebben küszködhetett közelebből meg nem nevezett betegségével, mert az Füreden próbálta gyógyíttatni – sajnos, sikertelenül, mert a fürdőről hazatérve hunyt el. Édesapja, aki korábban többi gyermekét is elveszítette, fia hagyatéka iránt érdeklődik az itt közölt levélben. A dokumentumok érdekes, “emberközeli” adaléka Füred gyógyhely mivoltának éppúgy, mint a gyermekeiket elvesztő idős szülők kiszolgáltatott helyzetének.

A másik dokumentum, amely szintén 1790-ben kelt, nem ilyen szomorú történetről tudósít, hanem a füredi fürdő fejlesztésének egy fontos lépéséről. A Füreden régóta honos Oroszy-család Savanyúvíz melletti birtokának cseréjét rögzíti ez a szerződés. Az akkor a Kamara kezelésében lévő fürdő terjeszkedni akart a fokozódó igények miatt, ám a tihanyi apátság volt birtokai mellett számos nemesi család rendelkezett kisebb-nagyobb földekkel. Ezek közül az alsóörsi Mórocza Sámuel, füredi birtokos rokoni nevében és helyett eljárva adta/cserélte el azt a Savanyúvíz közelében fekvő birtoktestet, amely a fürdő számára lehetővé tette a további terjeszkedést, míg az eladóknak – természetesen – készpénzbevételt hozott.

Mindkét dokumentum érdekes és értékes adaléka a 18. század végi Füred mindennapjainak, csakúgy, mint a korabeli írásbeliségnek és hivatalos nyelvnek.

Venerabile¹ Consistorium²,
D[omi]ni, D[omi]ni Gratosissimi Colendissimi!³

Egy Tihani Tisz[telen]dó P[ater]. Benedictinusnak⁴ Erdélyben Testvérehez utasított leveléből szívemnek kimondhatatlan fájdalmaival értettem, hogy egyetlen egy vigasztalásom, Reményem Édes fiam Volorits István Ex Paulinus, a szerzetben Ambrus, a ki Nagyságtoknak kegyességéből Káplánságra tétet vala, a füredi Savanyu Vizen haszontalanul orvosoltatván magát, midőn Káplánságára vissza indulna az utban egy Oskola Mesterénél meg halálozott. Melyre nézve nagyságtoknak Lábaihoz borulván alázatosan könyörgök, méltóztassanak engemet fájdalmas Atyát fiamnak haláláról bővebben tudósítani és ha valami vagyonszája maradt abból részesíteni, bizonyára alamisnául esik mert a több Gyermekeim is meg halálozván, feleségemmel együtt éppen gyámoltalanul maradtam, és öregségemre a ki a 80 esztendőt meg haladtam utolsó szükségre jutottam, mivel hogy a mit kantorságomban szerzettem vala, a gonosz Ember által abból is kiforgattattam. Erre midőn Kegyes válaszsokat és segedelmeket bizadalommal várnám alázatos kézcsóklással maradok állandoul

Nagyságtoknak és Fő Tisz[telen]dó
Uraságtoknak

gyámoltalan Öreg Szolgájok
Sz[ent] Léleki Volorits Ferencz

Ex Cantor⁵ m[anu] p[ro]p[ria]⁶

Cautae 28a 7bris 1790⁷

N[ota] B[ene]⁸ A Választ méltóztassanak a Kantai Tiszt[elen]dó Minoritak⁹ Gvardiányához dirigalni.¹⁰

Az irat lelőhelye: Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár. Testamentalia. 1. fasciculus. No. 148.

Aláb irtak egy részről mi Ughi Ignác, és Thursky András Fölséges Kamara¹¹ Tihanyi Dominiumának¹² Fiscalissa,¹³ és Tiszt[elen]dó, más részről pedig én Morocza Samuël, mint hi[t]vös társamnak nemes

Oroszi Krisztina Aszonnak, ugy nemkülönben n[emes] Pázmány Éva Aszonságnak, mint néhai Férjérül nemzetes és vitézlő Oroszi Daniel urtul származo Gyermekei Oroszi Pál, Lára, Julianna, és T[e]rezia mint osztatlan Atyafiak természet szerint való Tutrixának¹⁴ Isteni gyámjok ezzel valljuk, hogy én most emlétet Morocza Samuel magamra válalván Plenipotentiariisimnak,¹⁵ és cointerresatusinak terhelve, azoknak minnyájoknak tellyes consensusából,¹⁶ mi pedig emlétet Fiscalis és Tisztartó a Tekéntetes Pesti Cameralis Administratio-nak¹⁷ de Dato 20ae Martii A[nn] Cur[rentis]¹⁸ sub No 1704 eman[u]ált¹⁹ consensusával léptünk a következő s aláb rész örökös cserére, ugy mint

Mivel a Fölséges Kamarának azon egy hold szántó fölünkre, mely vagyon füredi ezen T[ekin]tetes]. n[emes]. Szala²⁰ Vármegyébe levő Helység határába ipen a Savanyó víz forrás[o]knak mellett föl szélrül, és dül a Füredrül, és Aráccsal azon Savanyó vízre vezető utakra, és nemes Oroszi Familiat²¹ örökös joggal illet mert nagy szüksége volna a végre, hogy azon Savanyó víznek kerületét egészen tulajdonává tévén a Publicumnak²² hasznára, és ide feleesebben öszvő jóni szokott Rendeknek s Statusoknak²³ alkalmatosságára szükséges épületekkel, Alékkal²⁴ s kertekkel diszesebben ki ékesithesse, ezért én említett Morocza Samuél mint emlétet Tutrix Aszonságnak, és Hitvös Társamnak Plenipotentiariussa és minden Cointerresatusok[na]k²⁵ mellyet meg egyezésével örökös jussát²⁶ által adtam a föllyeb emlétet Fölséges Kamarának, rajta lévő bolthajtásos épületű pinczével edgyütt sem az emlétet föld eránt, sem pedig a fölséges Kamara által az egész Savanyó víz körül már purisált részbe semmi némő Just,²⁷ usust,²⁸ avagy Juris proprietást²⁹ fönt nem tartván.

Mi pedig föllyeb emlétet Fiscalis és Tiszt[t]artó a fölebbkörül irt Cameralis Consensusnak³⁰ erejével azon jusért most effective³¹ adtunk 1200 Rh[énes] forintokat,³² ugy nem különben Arácsi fönt emlétet n[emes] Szala Vármegyében helyhezttetvén Hely-

ség határában a Balatonra dülő Berki nevezetű Diverticulumba egy tagban hat holdbul álló Rétet, melynek szomszédgya all szélrül a Balaton felül az Aracsi Helység Rétyte, napkeletrül a Fölséges Kamara számára fönt hagyot azon Rétnek egy darabgya, ugy sariaknak, és töb Aracsiaknak Rettye, és szántó fölgyei, föl szélrül a Fölséges Kamara részére fönt hagyot sorok, és Szabó Pál Rettyének része, nap nyugotrul Bertok Ferenczé és most emlétet Szabo Pál rétyének masik darabja, ugy nem különben Szabó János hasonló Rétyte, mellyet az előtt a Tihanyi Dominiumnak Füredi Jobbagyi arendába³³ birtak, effective által adunk t[i]t[ul]ált³⁴ Morocza Samuél Urnak, és általa Plenipotentiariisimnak hasonló örökös jussal, semmi just azokhoz ezentul a Fölséges Kamara részér fönt nem tartván. A törvényes evictiot pedig mind két részrül magunkra valllyuk. Sign[atur] in Adulis Fürediensibus die 20a Apr[ilis] 1790.³⁵

Nemes Ughi Ignác Fölséges Kamara Tihanyi Dominiumanak Fiscalisa

Nemes Thursky András Tihanyi Cameralis Tiszt[t]artó

Nemes Morocza Samuel, ugy mint a föllyebb említett Asszonsagoknak Plenipotentiariussa

Veszprém Megyei Levéltár. XIII. 15. Morocza család iratai. Nr. 309. A Felseges Kamaraval való cseréről a Savanyó vyz Fundusan

Mindkét irat megtalálásáért és rendelkezésemre bocsátásáért HERMANN ISTVÁN kollégámnak, a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár munkatársának tartozom köszönettel.

1 tekintetes (latin)

2 egyházi bíróság (latin)

3 uraim, legkedvesebb, legtiszteltebb uraim (latin)

4 bencés atyának (latin)

5 volt kántor (latin)

6 saját kezével (latin)

7 1790. szeptember 28. (latin)

8 Jól jegyezd meg! (latin)

9 szerzetesrend

10 irányítani (latin)

11 az állami (királyi) kincstár

12 uradalomnak (latin)

13 ügyvédje (latin)

14 gyámjának (latin)

15 teljes jogú képviselője (latin)

16 egyezéséből (latin)

17 kamarai igazgatásnak, kamarai hivatalnak

18 folyó év március 20-án kelt (latin)

19 1704 szám alatt bejegyzett (latin)

20 Zala

21 családöt (latin)

22 közönségnek (latin) – ti. a fűrdőközönségnek

23 méltóságoknak (latin)

24 fásorokkal

25 részben érdekelt társnak (latin)

26 jogát (latin) – ti. tulajdonjogát

27 itt: igényt (latin)

28 használatot (latin) – ti. használati igényt

29 tulajdonjogot (latin)

30 kamarai egyezménynek (latin)

31 gyakorlatban (latin)

32 rajnai forintokat – a fizetőeszköz teljes neve

33 bérletbe (latin)

34 nevezett (latin) – ti. fent nevezett

35 aláíratott a füredi ... -ban 1790. április 20-án

BAÁN BEÁTA

150 ÉVE VÉGEZTÉK KI NOSZLOPY GÁSPÁRT

Ujjaim végigsimítják az I-ből hevenyészve Y-t varázsolt betűt. Vajon ő melyiket látná szívesen? A 48-as felbuzdulás szülte i-t, vagy a család által viselt y-t? Ha életben marad, hogy írta volna a nevét az 1850-es évek végén? I-vel, mint a Jókaynak született Jókai? Vagy visszavette volna az y-t, mint az én családom az aa-t? Ha le kell írnom a nevét, elbizonytalanodom: melyik tetszene neki jobban?

Letörölöm a vizet a betűről. A sétányon a megszürkült hóba apró lyukakat vág az eső. Az emlékoszlop mögött a tavon rendíthetetlenül tartja magát a jég. 2003. március 3. van, idén késik a tavasz.

A képzeletem forró nyarat idéz. Még látom az emléktáblát: “Ezen a helyen szállottak partra 1849. augusztus 9-én Noszlopy Gáspár szabadcsapatai ...”, de a fantázia szülte párából már kirajzolódik a rég nem létező kikötő fahídja. A hajó méltóságteljesen közelít. Az árbocrúd mögött a képmény felkiáltójelként emelkedik a magasba. A vitorlák leengedve, az augusztusi hőségben nem mozdul a levegő.

Az utasok szállítására készült Kisfaludy gőzös napok óta Noszlopy szolgálatában áll, különféle honvéd és hadtesti poggyászokat szállít. A cél: eljutni Komáromba. Ezen a napon a szabadcsapattal megérkezik a kormánybiztos is, hogy itt várja be az utolsó, 11-én érkező szállítmányt.

Két napot tölt a faluban. Füreden adja ki utolsó kormánybiztosi rendelkezését, amelyben megtiltja, hogy a hajó “az ellenség bármi néven nevezhető egyéneit, polgárait, lovasseregét Somogy részről által szállítsa.”

Hiányosan felfegyverzett 3000 főnyi csapatával eléri Komárom várát, de ő kívül marad. Nagyobb létszámú sereget akar verbuválni, mert hisz abban, hogy a szabadságharcnak nincs vége Világosnál. A Bakonyban hónapokig folytatja elkeseredett harcait, 1850 áprilisában sikerül csak elfogni.

Az Új Épületből betegsége hivatkozva a kórház alá alakított Ludoviciumba szállítja magát. Onnan könnyebb szökni. A kórházban vegyszert szerez, amellyel a felismerhetetlenségig elcsúfítja az arcát, aztán – romantikus alkatahoz illően – egymáshoz csomózott lepedőkön a fagyos téli éjszakán egy szál fehérenműben ereszkedik le az ablakból.

Nem a biztos halál elől menekül, hanem azért, hogy népfelkelést szítson. Megingathatatlanul bízik a szabadságharc győzelmében, semmi sem tántorít-

hatja el attól a hittől, hogy egy új népfelkelést sikerre vihet.

Összeesküvést sző, mint azokban az években annyian...

Romantikus, titkosnak vélt éjszakai összejövetelek, holdsütötte erdők, félreeső tanyák, külföldről jövő biztatások, eskük, hogy a titkot megőrzik. Csakhogy a való világ nem túl romantikus: a titkok nem titkok.

Azt suttogják róla, a Kecskeméten áthaladó Ferenc Józsefet akarja elfogni. Alkotmányt akar kicsikarni a császártól. Két éve forogtja a fejében a gondolatot.

Mások szerint sereget szervez. Valóban: Kecskeméten már varrják az egyenruhákat, ami természetesen a csendőrség tudomására jut. Vasváry szabómestert letartóztatják, a ruhákat lefoglalják, Noszlopy elmenekül. A nép alkotmányvédőt csinál belőle, népmesei hőst, aki elfogadja a királyát. Ausztria veszedelmes forradalmárnak tartja, aki az ország teljes függetlenségét akarja, s nem elégszik meg az alkotmánnyal. Valószínű, hogy ez utóbbi az igaz. Kecskemét csak kényszerállomás, a cél ismét a Bakony lett volna, hiszen itt érezte otthon magát: noszlopi Noszlopy volt.

1852. november 6-án az összeesküvők egy pesti, Bástya utcai lakásban találkoznak. A csendőrök várják őket. Valamennyit az Új Épületbe szállítják. Noszlopy ügyét a bécsi hadbíróóság tárgyalja. A négy vádlottból hármát kötél általi, a negyediket, Andrásffyt kegyelemből golyó általi halálra ítélik.

Nem maradt róla kép. A kortársak szerint közepmagas, daliás, barna férfi volt. Nagy szónok, lelkes hazafi, kiváló szervező, aki gyakran a pillanat hatása alatt cselekedett.

Kacziány Géza Magyar vértanúk című könyvében (133. oldal) egy olajfestmény reprodukcióján talán ő van. A festmény címe: Jubál, Sárközy és Noszlopy kivégzése, Pest, 1853. március 3. A képen az akasztófán három kötél. Az elsőt az ősz férfi, és a másodikon egy középkorú már túl vannak az ítélet végrehajtásán. A harmadik, a legfiatalabb nyakába éppen most teszik a kötelet. Körülöttük zárt négyszögben szuronyos osztrák katonák, mögöttük pedig a kíváncsi tömeg.

Vajon igaz-e, hogy az ítélet kihirdetésekor így kiáltott: “Engem felakaszthatnak, de a szabadságot nem! Annak fája a mi vérünkől fog felnőni!” Hangját elnyomta a dobpergés...

1853. március 3., 9 óra 17 perc. A családomban úgy mesélték, ez az a perc, amikor Noszlopy Gáspárnál megállapították a halál beálltát. Vajon igaz-e?

2003. március 3., 9 óra 17 perc. Nézem az eső áztatta táblát. Talán én vagyok az egyetlen a városban, aki percnyi pontossággal tudja, (tudni véli) mikor halt meg Noszlopy Gáspár. Bizonyára egyetlen vagyok a városban, aki a születése percét a Noszlopy táblánál szokta „ünnepelni”, mert történetesen ez a pillanat egybeesik Noszlopy Gáspár halálának pillanatával.

Nem hiszek a véletlenekben: tudom, hogy itt kell állnom. Nem azért, mert e nap órájának és percének tragédiája és öröme a hosszú évek alatt egygyé forrt

bennem, nem a többszörösen összegubancolódott családi kötelékek miatt .. valami megmagyarázhatatlan erő vonz ide. Egyszerűen csak itt kell lennem a születésnapomon.

1849. május 14-én Noszlopy irányításával a közgyűlés megalakította Somogy vármegye tisztkarát, amelynek tagjai között a köréje csoportosult barátai és rokonai vitték a vezető szerepet. Ekkor lett nagyapám (Baán László) nagyapja Baán Gáspár a kaposi járás szolgabírája.

Noszlopy Pál, Gáspár bátyja 1848-ban vette feleségül thurmezei Korenika Katalint, nagyapám másik nagyapjának, Korenika Miklósnak testvérhúgát.

SIMON KÁROLY

A BALATONFÜREDI 2-ES SZÁMÚ POSTAHIVATAL TÖRTÉNETE 1949-IG

(65 éve adták át a község új postahivatalát)

Akárcsak ma, 70 évvel ezelőtt is három postahivatala volt Balatonfürednek. A település tagoltsága, (Arács, Fürdőtelep, Falu) valamint a gyógyüdülés miatt szükség volt mindháromra. (Balatonarács és Balatonfüred 1954. október 31-ig két önálló község volt. Szerkesztői megjegyzés)

A balatonarácsai postaügynökség, majd hivatal 1912-ben létesült, és a község közepén helyezkedett el.

A fürdőtelepi hivatal 1929-ben költözött mai helyére, a Zsigmond utcai kétszintes épületbe, lényegesen jobb körülmények közé, mint a másik két hivatal. A fürdőtelepre gondot fordított a Bencés rend, a Fürdőigazgatóság és a Gyógyhelyi Bizottság is. A gyógyhely északi határa a vasútvonal volt, a falu és a sínek között a Hirschfeld-ház (Ady E. u. 13., ma: Zeneiskola) és egy-két építmény kivételével szőlőt találhattunk.

A falu nem volt érdekelt az idegenforgalomban, beérte az áldatlan állapotok között működő hivatallal.

A községi törzspostahivatal 1905-ben kezdte meg működését, két fővel valóban falusi viszonyok között, másfél szobában az akkori Alsó utcában (ma: Bajcsy-Zsilinszky u. 26.).

Összehasonlítva a három hivatal elhelyezkedését, érezhető és látható, hogy a községi mennyire méltatlan és elhanyagolt környezetben volt kénytelen működni.

Marton Mór 1930-ban ugyan kezdeményezte az új posta megépítését, de az akkori gazdasági válság miatt a kérelmet a posta vezérigazgatósága elvetette.

A régi posta épülete (1932)

1931-ig, nyugdíjba vonulásáig Sváb Lajosné volt a postamester. A kis hivatal épülete az ő tulajdonát képezte, a mellette levő lakásban lakott, a posta bérleti díjat fizetett a helyiségek használatáért.

Ahhoz, hogy a hivatal működéséhez méltó körülményeket teremtsenek, három feltételnek kellett teljesülnie, nevezetesen: kellett, hogy legyen kezdeményező, támogató, és befogadó.

A kezdeményező a balatonarácsai születésű Simon Károly (1895-1979) – édesapám – volt, aki az 1932-ben meghirdetett füredi állást pályázat útján nyerte el. Ezt megelőzően 1913-tól az előző évben megnyílt arácsai postaügynökség teendőit látta el a szülői ház fűtcai oldalán lévő két helyiségben.

Az arácsi posta épülete (1930-as évek)

Hamarosan hivatallá sikerült fejlesztenie az ügynökséget (1920), amelynek vezetéséhez a szükséges iskolai végzettséget Pécsen szerezte meg. Balatonfüredi kinevezéséig vezette az arácsi hivatalt. Ezen időszakokra esett a község telefon- hálózatának kiépítése Füred falut is megelőzve.

Az első évben kerékpáron járt át új munkahelyére. Egy év múlva költözött át a család a községbe. A ház, amiben laktunk a Kossuth utcában, Cs. Darab Józsi bácsiék lakóháza (Kossuth u. 9., ma: festékbolt) helyén állt. Az egykori istálló épületében ma egy kiskocsmá működik.

Édesapám úgy gondolta, hogy Füredhez, a járási székhelyhez méltó postahivatal szükségeltetik. A helyzet tarthatatlan volt, a forgalom egyre nőtt: Füreden volt a főszolgabírói hivatal, a járásbíróóság, közjegyzői hivatal, takarékpénztár, s telekkönyvi feladatokat is elláttak a községben. Simon Károly “kilincselni” kezdett

A különböző helyi előjáróságok támogatását hamar elnyerte, hiszen nekik is érdekük volt a fejlődés. Az országos hivatalos szervek előtt Füred neve nem volt ismeretlen, hiszen az Erzsébet Szanatórium, az Anna-bálok, a vitorlázás híressé tették a települést. A legfőbb támogató dr. Darányi Kálmán miniszterelnök, földművelésügyi miniszter, a balatonfüredi választókerület országgyűlési képviselője volt.

Édesapámnak sikerült jó kapcsolatot kiépítenie a posta vezérigazgatóságával is, mert kérésükre szaktudásával segítette a balatonalmádi postás üdülőtelep szőlését.

“Minthogy ottani gondnokunk a szőlőművelésben és kezelésben

nem járatos, nem marad más hátra, mint olyanhoz fordulni, aki a mesterséget érti ... A mester te volnál!” – írta édesapámnak 1926-ban a posta főigazgatója.

Simon Károlynak szerencséje volt, hogy a posta korszerű elhelyezésének elképzelése találkozott a vezérigazgatóság fejlesztési terveivel. Ebben az időben – 1937 után – kezdte meg a posta a postamesteri házak építését. Koromzai Vilmos magyar királyi postafőmérnök azt vallotta, hogy a falusi postaház őrzője, hirdetője és fejlesztője legyen a népi építészetnek. A füredi postamesteri ház terve is ebben a szellemben készült el.

“Az építészet a kor szellemi áramlatának leghívebb visszatükrözője, és éppen ezért az építészet a kor kultúrájának fokmérőjeként lehet tekinteni.” – vallotta a posta.

A tervezés előtt azonban ki kellett jelölni a megfelelő helyet. Simon Károly azt javasolta, hogy a polgári iskola (ma: Bem iskola) nagy udvarából hasítsák ki a katolikus templom felőli 454 négyszögöl sarokterületet. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium engedélyének megszerzésében ismét a miniszterelnök segítette.

Szerencsés volt a választás, bár akkor még nem lehetett tudni, hogy a városközpont ott fog kialakulni.

“Egy község kultúrájának jelzőkövei: intézmények, létesítmények: az elmaradottságok ... ma már megsemmisülés előtt állnak, mert vannak, kik látják, hogy a maradiság em töke ... Boldogságunk felemelő érzésével adjuk közre a hírt, hogy községünk egy modern közintézménnyel gazdagabb, amely ... a fejlődés útjelzője... írta a Balatonfüred című hetilap 1937. június 5-i száma.

Az engedélyek birtokában elkészült a megépülő postaház makettje, amelyet közszemlére is kitétek.

1937. július 19-én rakták le az alapkövet, s az építkezést – amelyet Káldy Ferenc füredi építési vállalkozó vezetett – 1938. január végére befejezték. A hivatal épületében helyet kapott a postamesteri lakás is, mint minden akkoriban épült postán.

1938. január 13-án megtörtént az átadás-átvétel, jegyzőkönyvét a vezérigazgatóság részéről Sebestyén Béla postatanácsos és Koromzai Vilmos postamérnök írták alá. Az átvevő Simon Károly postamester volt.

A megnyitó ünnepségen sajnos dr. Darányi Kálmán miniszterelnök egyéb elfoglaltsága miatt nem tudott részt venni, de levélben kimentette magát.

Miből állt az épület?

Tartalmazott egy népi motívumokkal díszített forgalmi helyiséget, amelyben telefonfülke, csomagfelvevő ablak, és a postamesteri ablakon kívül még három kezelő ablak volt. A postamesternek nem volt külön irodája, együtt élt a forgalommal, így azt állandóan szemmel tudta tartani. Ebben a teremben volt a távírógép is. Minden kezelőnek, illetve kiadónak vizsgáznia kellett morzéból.

A nem füredi kiadók, vagy vendégek részére két lakószoba és WC állt rendelkezésre.

Külön helyiségük volt a kézbesítőknek, és volt egy szoba a csomagok tárolására is.

A postamesteri lakás három lakószobából, fürdő- és cselédszobából, egy külön WC-ből, konyhából és kamrából állt. Két hangulatos terasz tartozott hozzá. A pincében volt a szén és tüzelőanyag-raktár és a mosókonyha.

A postamesteri lakást a Kincstár nem bérbé, hanem használatba adta.

A fürdőtelepi és a községi postahivatal között erős rivalizálás alakult ki. Az új épület elkészültéig a telepi posta volt előnyben, de az átadás után megváltozott a helyzet.

A Szent Imre téren álló új épület mellé pajtát és istállót is építettek, mert a csomagok kiszállítása, a levelek továbbítása a vasútállomás mozgópostájához, valamint a két posta között egy két lóval vontatott, zöld postakocsival történt. A két ló istállója Arácson volt, itt csak időszakos beállót létesítettek. Ez a szolgáltatás csak a községi hivatalban működött. Az egyensúly érdekében a telepi postán hagyták a telefonközpontot.

A forgalmat a postamesteren kívül két kiadó (nyáron a kisegítővel együtt három), egy postakocsis és két kézbesítő látta el.

Balatonarácson, mivel önálló falu volt, továbbra is megmaradt a hivatal külön kézbesítővel. A járatot a

Az új posta makettje (1937)

postakocsi látta el. Simon Károly helyét az arácsiak közkedvelt Técely Pista bácsija töltötte be egészen nyugdíjba vonulásáig.

A községi hivatal szolgáltatásának színvonala ug-rásszerűen megnőtt: a csomagokat kihordták, nem volt sorban állás, mindenki elfért a tágas teremben, volt hely a fiókos rendszer bevezetésére, megnyílt a Postatakarék Pénztár ki- és befizető helye.

“... mert vannak, kik látják, hogy a maradiság nem tőke, ellenkezőleg, a haladás az egyedüli út” - írta Baán László főszerkesztő a Balatonfüred 1937. március 27-i számában.

Szieszta idején sikk volt bejönni a hivatalba beszélgetni az élet eseményeiről. Vonzotta a helyi “notabilitást” az épület tetszetős megjelenése, az otthonos belső. Gyakran beszélgetett itt egymással Vámos Géza nagytisztelendő úr és Gubicza Antal esperes úr is.

Az alkalmazottaknak nem volt egyenruhájuk, csak a kézbesítőknek és a postakocsis Szalai Lajos bácsinak.

A kiadók maguktól kitalált “dirndli” ruhát hordtak.

Kik voltak a kézbesítők? Egy-két név az emlékeimből: Magyar József, Magyar Ferenc, Koók Lajos, Farkas Géza, Nagy József, Szabó Antal. Az alkalmazottak, vagy ahogy akkor hívták őket: a kiadók között ott volt édesanyám, aki a tanítónői hivatását cserélte fel a postával. Aztán Somogyi Károly, Tarsó Margit, ő később Magyar Ferenc felesége lett – így postásházasság jött létre.

Édesapám nagyon jól ismerte a Tarsó családot még Arácsonról. Margit Darányi Kálmán ajánlásának köszönheti, hogy postáskisasszony lett.

“... vagyunk nincs és betegségükre való tekintettel szülei már dolgozni nem igen tudnak. Arra kérem, hogy pártfogoltam ügyét jóindulatába venni és a fennforgó lehetőségekről engem tájékoztatni szíveskedjék.” - írta Darányi Kálmán 1939. június 9-én.

Simon Károly családjával és munkatársaival (1938)

A II. világháború alatt a forgalom még jobban megnövekedett. A SAS behívók kézbesítése és a Vöröskeleszt szomorú híreket közlő leveleinek eljuttatása miatt állandó ügyeletet kellett tartani a háború utolsó két évében. A forgalmat azért tudta ellátni a hivatal, mert a postai alkalmazottakat felmentették a katonai szolgálat alól. 1944-től ezt a felmentést megszüntették, s nem csak a füredi, hanem a többi posta munkája is kritikussá vált.

1945. március 25-én, virágvasárnap bejöttek az oroszok. A környék eladó lányai a posta női alkalmazottjaival együtt a postamesteri ház szenespincéjében húzták meg magukat. A pince ablakait fahasábokkal rejtették el. A konyha felőli bejáratnál a kis közlekedőbe öt ajtó nyílt: a szabadba, a konyhába, a cselédszobába, a padlásra és a pincébe. Az ajtók segítségével édesapám, mintegy "Itt a piros, hol a piros" játékot játszva félre tudta vezetni a nőket kereső katonákat.

Édesanyám "banyának" maszkírozta el magát, mert mellesleg főzni azért kellett valakinek...

Az oroszok hol kémnek nyilvánították édesapámat látva a távirógépet, máskor pénzt követeltek tőle a homlokára szegezett pisztollyal, burzsujnak titulálták a tisztességes polgári lakás miatt, s követelték az aranyat. Édesapám nem mutatta meg, hol ásta el a karikagyűrűt meg a nyakláncot, sem azt, hová dugta el még a nyilasok előtt a pénztári készletet. Amikor a nyilasok arra utasították, hogy nyugatra távozzon, ő maradt és megőrizte a pénzt. A ké-

ső tavasszal beindult postának adta át a 170.000 pengőt, ebből tudták kifizetni a Balaton északi partján lévő posták dolgozóit.

Saját kezűleg állították helyre a posta tetejét ért aknatalálat okozta sérüléseket. Az oroszok szerszámostól elvitték a lovakat, így a postai szolgálat ellátására fogatost kellett bérelni – ha jól emlékszem: Halek bácsit.

1946-47-ben megcsillant a demokrácia lehetősége. A valóságban nem ez történt: édesanyámat 1946-ban B-listázták. Simon Károly még reménykedett abban, hogy a rendezett polgári élet megindul az országban. 1948-ban bált, azaz polgári társasvacsorát rendezett a postás szakszervezet égisze alatt, amelynek területi elnöke volt.

A lavina azonban elindult: 1948. július 11-én a Magyar Dolgozók Pártja helyi szervezete pontos kimutatót kért a posta dolgozóiról, azok pártállásáról. Természetesen nem kaptak választ, és a soproni igazgatóság sem adta ki az adatokat. Édesapámat 1948. november 17-én minden előzetes vizsgálat nélkül kitétek a munkahelyéről. Utánajárásának eredményeként ugyan visszavették egy rövid időre, de 1949 januárjában végleg elmozdították postamesteri állásából.

Édesapám élt-halt a postáért, neve összefonódott a községi posta történetével.

Szerkesztői megjegyzés: A szerző a cikk megírásához felhasznált több mint három tucat eredeti dokumentumát – nemes nagylelkűséggel – felajánlotta a Városi Helytörténeti Gyűjteménynek. Terjedelmi okokból ezeknek csak egy kis töredékét tudtuk itt bemutatni, ezért az átadott igen értékes anyagból kamarakiállítás rendezünk április végén.

Az új posta belső tere

Z. KARKOVÁNY JUDIT

A BALATONFÜREDI PIROS TEMPLOM KERESZTÚT-KÉPEI

A VIA CRUCISTÓL A KERESZTÚTI ÁHÍTATOSSÁGIG

A kálvária-járás története a keresztes hadjáratok idejére nyúlik vissza. A Jeruzsálemig eljutó katonák kegyes szokása volt felkeresni a keresztre feszítés helyét, végigmenni Jézus utolsó útján Kajafás főpap házától, illetve Pilátus Praetoriumától a Golgotára vezető mintegy fél kilométeres úton. Ennek fontosabb állomásait emlékeztetőül először kővel jelölték meg, később a kövek mellé egyszerű keresztek is elhelyeztek. A 15. századtól Európaszerte egyre több helyen alakítottak ki a jeruzsálemi Via crucishoz hasonló emlékhelyeket, vagy a templomok kertjében, vagy a települések határában emelkedő dombokon, ezek a kálvária-építmények az ellenreformáció győzelmét, a város lakóinak katolikus elkötelezettségét is jelezték.

Kezdetben csak az út első és utolsó állomását jelölték ki pontosan, a stációk száma a hozzájuk kapcsolódó, magyarázó bibliai történetek szerint változott. (A legrövidebb ismert keresztútnak 7, a leghosszabbnak 43 állomása van.) A stációk rendjének alakulására bizonyíthatóan hatottak a középkorban oly kedvelt misztériumjátékok, a húsvéti ünnepkörben előadott passiók is. Később a keresztút a templomokon belülre került, az állomások száma 14-en állandósult, XI. Ince pápa pedig 1686-ban búcsúval (bűnbocsánattal) látta el a templomi keresztutakat és a keresztúti ájtatosságban résztvevőket.

A keresztút-járásnak liturgikus előírásai nincsenek, akár laikusok is irányíthatják. A Balatonfüreden kialakult szokás szerint nagyhét szerdáján a plébános vezeti végig ministránsait a templomban, míg nagypénteken a nők egyedül elmélkednek és tartanak bűnbánatot. Bár a Magyar katolikus lexikon szerint a keresztúti ájtatossághoz "hozzátartozik a mozgás, azaz végig kell járni a stációkat", a füredi piros templom hajójában ehhez nincs elegendő hely: a hívők a padokból kísérik figyelemmel a szertartást. (Ugyancsak a lexikonból tudhatjuk, hogy a templomok belsejében kialakított keresztutaknak "a kép nem lényeges kelléke", a 14 megáldott fakereszt viszont igen. A keresztek megáldása kezdettől a ferencesek priviligiuma.)

KÉRDÉSEK – FELELET NÉLKÜL

Mikor kapott Protiwinsky Ferenc megbízást a templom stációképeinek megfestésére? A művész az első világháború befejeztével, mihelyt lehetséges nyílt visszament Münchenbe, 1922-ben és 1923-ban már szerepelnek képei a Glaspalast katalógusában. Nem tudjuk, hányszor és mikor tért haza öreg édesanyját meglátogatni. 1926-ban bizonyosan itthon van: Protiwinskyné halálát személyesen jelenti be okt. 22-én az anyakönyvi hivatalban. (Szülőházát, a templom melletti telken állott Beszálló vendéglő épületét valamivel később kezdik majd bontani, hogy anyagát a plébánia építéséhez használják fel.) Protiwinsky Fülöpné elhunyt után a festőnek egyetlen hozzátartozója sem maradt már Balatonfüreden. A következő nyolc évből nincsen adat arról, hogy itthon tartózkodott volna. Miért döntött mégis 1934-ben a hazatelepülés mellett? (Egy hivatalos iratban szívbetegségének kezelésére hivatkozik, amelyre a füredi szanatóriumot tartja leginkább alkalmasnak.)

A piros templom alapkövét Rott Nándor megyéspüspök 1926. október. 24-én tette le. Egy év múlva, az 1927. szeptember 29-i felszenteléskor a plébános, Luttor Ferenc neve mellett megörökítik a munkát tervező és kivitelező összes mérnök, építész és szobrász nevét, képekről, freskókról azonban még szó sem esik. De hát az első, ünnepélyes kapavágástól a templom szenteléséig mindössze egyetlen év telt el - a felszerelés és a díszítés a következő években került sorra.

Gyűrű Géza prelátus úr úgy tudja, hogy a falak festését füredi mester végezte, a munkához fölhasznált sablonokat még sokáig megőrizték. Egy templom belső terének alakításához azonban megfelelő felkészültség, szakképesítés kell, ez a feladat meghaladja egy "helybéli iparos" tudását. Vajon közreműködött-e – akármilyen csekély mértékben is – Protiwinsky Ferenc ebben a munkában? A képek körül és a nagyobb falfelületeken látható stilizált, magyaros – kései szecessziós motívumok az Iparművészeti Iskolában általa is tanult díszítőfestészet hatását mutatják.

Az apostolok képein kevés eredeti ötlet csillan, de esetükben nem is várhatjuk el a művészi invenciót. Az apostoloknak ugyanis nincsenek (nem is lehetnek) egyéni vonásai, személyüket a feliratokon

kívül csak az ikonográfiában némileg járatos néző tudja azonosítani a kezükben tartott jelképekből. Szent Pétert a mennyország kulcsa, az evangélistákat könyv vagy irattekercs jelöli. A fordított kereszt Szent András, az alabárd Szent Tádé vértanúságának eszköze, a pénzes zacskóról az adószedőből tanítványá lett Szent Máté ismerhető fel. Arcvonásaik hasonlóak, az egyetlen János apostol kivételével mind idős, szakállas férfiú, öltözetük is egységes: lábfejig érő tunika, fölötte méltóságosan redőzött palliummal. Ábrázolásuk tehát eleve “sablonos”. A füredi templomban mintegy tíz méter magasból néznek le a hívekre.

A kórus mellvértje alatti falrészben viszont, fejmagasságban a templom építését kezdeményező első füredi lelkész, Luttor Ferenc és a szentelő püspök, Rott Nándor képe látható. Valóságos, a kortársak által jól ismert személyek. Ki készítette a két portrét? Az ő ábrázolásukhoz mégis csak szükségeltetett némi arcképfestői jártasság!

Az oltár mögött jelenleg maga a piros templom látható, fölötte arany sugárzásban a Szentlélek. Sem a festője kilétéét, sem a megfestés idejét nem sikerült megtudnom, történetét viszont igen. A templom építéséhez kevés volt a püspökség, a kultuszminisztérium és a hívek adománya, ezért kénytelenek voltak jelentős kölcsönt fölvenni a Holland Banktól. A törlesztésért Rott Nándor megyéspüspök vállalt kezességet, s ez Luttor távozása után nem kevés gondot jelentett számára. A Holland Bank váratlan bukása miatt a még fennálló 156.000 pengő hitelt nem kellett – mert nem volt kinek – visszafizetni. Rott Nándor szavai szerint tehát: “Ez a templom a Szentlélek ajándéka!”

Idős fürediek emlékezete szerint az apszisban eredetileg “alakok voltak festve”. Gyűrű Géza úgy tudja, a templom létrejöttéért legtöbbet adományozók arcképe vagy alakjai, s hogy ez volt a freskók “legkevésbé sikerült része”. Vajon kik lehettek az eredeti festményen? Talán nem is egy kép volt, hanem több, kisebb? Az alapköletételkor a falban elhelyezett írás hatvannál több egyházközségi tisztviselőt, védnököt, donátort sorol fel, s a kívánságot: “... ha kik ezen szent hajléknak megépítését bármi módon segítették, életükben áldást, halálukban örök nyugalommal leljenek...” Kevesen részesülhettek közülük abban a megtiszteltetésben, hogy az oltár mögötti, kitüntetett helyen az arcvonásaikat is megörökítsék. Lehet, hogy nem a képek színvonalá, hanem némi emberi gyarlóság, rivalizálás miatt váltotta fel a Szentlélek a donátorokat?

A Protiwinsky-festette 14 stáció-kép nyolc évvel a templom fölépülése után, 1935 áprilisában készült el. Nagypénteken szentelte föl Morovicz Antal veszprémi ferences atya. Az eseményről hírt adott ápr. 3-án a Balatoni Kurír, a Balatonfüred c. lap április 6-i számában foglalkozott az eseménnyel. A mai szemlélőnek úgy tűnik: az apostolok lábainál a helyet előre megtervezték – szabadon hagyták a keresztút-ábrázolás céljára. Egy szerény igényű monográfia megírásához is elengedhetetlen, hogy ellenőrizzük: milyen magasságban van a 14 kép, milyen technikával készült és mi a képek pontos mérete.

PROTIWINSKY KERESZTÚT-ÁBRÁZOLÁSA

A Golgotára vezető út állomásainak megfestése mintha egyenesen Protiwinskyre várt volna. Müncheni tanulóévei kezdetétől sikerrel másolta a neves mesterek bibliai tárgyú képeit: már 1911-ben Rembrandt “Levétele a keresztről” című festményének kópiájával szerepelt egy kiállításon. 1922-ben Rubens “Krisztus a keresztfán” című képének általa készített másolatát jelzi a Glaspalast katalógusa. A feladat megoldásához ezúttal két szempontot kellett figyelembe vennie: a szín- és formavilág legyen harmóniában a neoromán stílusú templom belsejével és hogy a képeket hét-nyolc méter magasságban fogják elhelyezni.

A kereszthez vezető utat és Jézus kínhalálát ábrázoló 19. századi festők általában történeti hűségre törekedtek még a téma apró részleteinek kidolgozásában is. A történelmi realizmusnak ezúttal az ábrázolások és a szemlélők közötti szokatlanul nagy távolság miatt sem lett volna sok értelme. Protiwinsky csak a lényeges vonásokra szorítkozik, kevés, könnyen azonosítható alakot mutat be, szinte képregény-szerű modernséggel illusztrálja a jeleneteket. A történet a jobb oldalfal közepénél kezdődik, a kijárat felé “halad”, majd a bal oldalon az oltár irányában folytatódik, az 1. és a 14. kép éppen szembe kerül egymással. Mindkét oldalon 7-7 kép látható, a három üvegablak alatt 3+3+1 elosztásban.

A passió történetét mind a négy evangélium egybehangzóan mondja el, de János evangélista beszámolója a legrészletesebb, a képzőművészeti ábrázolásoknak ezért ő a legfontosabb forrása. Protiwinsky képeinek elemzéséhez magam mindig abból az evangéliumból emeltem ki néhány mondatot, amelyikre a művész is érezhetően leginkább támaszkodott.

1. JÉZUST PILÁTUS HALÁLRA ÍTÉLI

“Kiméne ezért Jézus a töviskoronát és a bíbor kötött viselve. És monda nekik Pilátus: “Ímhol az ember!” – Mikor azért látják vala őt a papi fejedelmek és a szolgák, kiáltozának, mondván: “Feszítsd meg, feszítsd meg!” Monda nekik Pilátus: “Vigyétek el őt és ti feszítsétek meg, mert én nem találok bűnt ő benne.” (János, 19; 5., 6.)

Az első kép az ún. “Ecce homo!”-jelenet. A művészek itt sűrítene kell az előzményekből mindazt, amit már tudunk a római helytartóról, a Jézus elítélését követelő főpapról, Kajafásról és az emberekről, akik néhány nappal előbb még pálmaágakkal, hozsannázva fogadták a Názáretit, most pedig öklüket rázva Feszítsd meg!-et kiáltoznak a kép háttérében.

A kép bal felén erőteljes hangsúllyal van jelen az ítéletet kimondó hatalom. Pilátusra a márványpad és tógája fehér színe hívja fel a figyelmet. Ül “a törvénytevő székben azon a helyen, amelyet Kőpadolatnak hívnak” (János 19; 13.) Súlyos de nem félelmetes alak: enyhén kopaszodó hivatalnok, részvétellel néz az elítéltre. Pontosan a középvonalban áll Kajafás. Komor barna ruhája éles ellentétet képez Pilátussal. “Akkor a főpap, odaállván a közepre, megkérde Jézust: (...) Te vagy-e a Krisztus, az áldott Isten fia? Jézus pedig mondta: Én vagyok.” (Márk 14; 61., 62.) Kajafás vádlón előre nyújtott balkeze teremt kapcsolatot a jobb oldalon magányosan álló Jézussal. Jézust csak két képen látjuk szemből, de sem ezen az első, sem a 10. képen nem tekint a szemlélőkre. (Ebből a magasságból csak lefelé nézhetne.) Erőteljes testalkatú, magas férfiként ábrázolja a művész, nyugalom sugárzik róla és végtelen magányosság. A Bibliában emlegetett bíbor palástjának színe inkább barna, nem tudni, eredetileg is ilyen árnyalatú volt-e. A következő képek egyikén sem volt szüksége a művészek piros szín használatára.

2. JÉZUS VÁLLÁRA VESZI A KERESZTET

“Mikor pedig kicsúfolták őt, levevék róla a bíbor ruhát, és a maga ruháiba öltöztették, és kivivék őt, hogy megfeszítsék.” (Márk 15; 20.)

A második stációtól kezdve mindig Jézus van a kép középpontjában, s a tizenegyediket kivéve mindig jelen van a kereszt: a fehér ruhás Jézus vállán – vagy mellette – súlyos barna vonallal átlósan osztja a képet, s mintegy rendezi a többi szereplő elhelyezkedését. Kajafás főpap összesen hét alkalommal szerepel, csak a 11. állomás után tűnik el a történetből. Bár a Biblia nem említi, hogy szemé-

lyesen jelen lett volna a keresztre feszítés eseményeinél, itt a második képen mintha csak ellenőrizné, rendben megy-e minden.

A két fiatal férfi nyolc ill. kilenc képen jelenik meg. Az evangéliumok nem nevesítik őket, magam a homlokpántos, fém-öves alakot katonának, a másikat poroslónak nevezem. Mindegyik evangélista megemlíti, hogy Jézust megkötözve vitték-vezették végig a Golgotára. A “végigvonszolást” Protiwinsky úgy hangsúlyozza, hogy e két szereplőt erőteljes, gorbos mozdulatokkal ábrázolja. A testbeszédnek – már csak az arcvonások kevéssé kivehető volta miatt is – nagy szerepe van a füredi kálvária képein. Mindhármójuk szeme Jézusra szegeződik, aki kérő-hívó mozdulattal nyújtja ki kezét a szenvedés elfogadására.

3. JÉZUS ELŐSZÖR ESIK EL A KERESZTTTEL

A háromszori elesés apokrif hagyomány, az evangéliumok egyikében sem szerepel. A festőnek ugyanazt az egy mondatnyi jelenetet három variációban kell megfestenie, erre általában valamiféle fokozást alkalmaznak. Itt, az első alkalommal Jézus csak fél térdre bukik, bal kezével a földet érinti, jobbával a keresztbe kapaszkodik. A katona eltolni, a porosló egyensúlyozni látszik a súlyos fakeresztet. Kajafás főpap úgy figyel a háttérben, mint aki praktikus tanácsokat készül adni az ügyetlenkedőknek.

4. JÉZUS ANYJÁVAL TALÁLKOZIK

A Golgotára vezető úton, sőt, már Galileától számos nő kísérte Jézust. Az evangéliumok három Mária nevű nőt is említenek közöttük, de csak János azonosítja a kereszt tövében álló Máriák egyikét az anyával. Talán ebből a bizonytalanságból fakad Protiwinsky festői megoldása: fiatal arcú nő nézi a keresztet-vivőt, tekintetéből nem kétségbeesés, hanem áhítat sugárzik. Mária kézmozdulata óvó és aggodó, ahogyan a mögötte álló - most először megjelenő - János apostol is aggodó figyelemmel néz le a térdeplő nőalakra. A kép jobb szélén a porosló és egy tíz év körüli fiúcska keményen lép tovább, a cél felé, a Jézus háta mögött álló katona viszont szinte gyöngéd, részvételi mozdulattal érinti meg Jézust.

5. CIRÉNEI SIMON SEGÍT VINNI A KERESZTET

“És kényszerítének egy mellettök elmenőt, bizonyos cirénei Simont, aki a mezőről jön vala (...), hogy vigye az ő keresztjét.” (Márk 15; 21.)

Cirénei Simon tehát véletlenül lett szereplője a keresztútnak. Vajon miért kényszerítették a mezőről

hazatérőt a szomorú menetbe? Talán attól féltek, hogy Jézus meghal, mielőtt a keresztre feszítés helyét elérnék vele? Cirénei Simon földműves voltát az övére fűzött tarisznyával és sarlóval jelzi Protiwinsky. A jelenet szerkesztésében a művész egy kis optikai csalással él: ha a kereszt súlya alatt meggörnyedő férfi fölegyenesedne, két fejjel lenne magasabb a többiekénél. A Megváltóra nehezedő teher alatt egy óriás is csak roskadozik.

A jobbra – előre haladás lendülete nagyon határozott: a katona a kezére font kötéllel húzza maga után Jézust, a poroszló emelni segíti a keresztet. És mindhárman lesütik a szemüket...

6. VERONIKA KENDŐT NYÚJT

A Krisztus arcképének lenyomatát őrző kendő legendája a 13. században alakult ki. Egyesek szerint magának a kendőt nyújtó asszonynak a neve is téves etimológiából, a vera ikon (igaz képmás) szavakból keletkezett. A legenda egyik legrégebbi ábrázolása éppen Protiwinsky tanulóveinek városában, a müncheni Régi képtárban látható.

A füredi stációk 6. képén Jézus arcát teljesen eltakarja a fél kézzel rászorított kendő. Veronikát profilból látjuk: csak Jézusra figyel, kézmozdulata várakozást, segítőkészséget fejez ki. A képen ezúttal a poroszló vezet, elszántan lép előre, de úgy meggörnyed, mintha nemcsak a kezében tartott vékony kötélen, hanem az egész kereszt súlyát érezné. A katona kézmozdulata talán megálljt parancsol, engedélyezi a lélegzetvételnél pihenőt.

7. JÉZUS MÁSODSZOR ESIK EL A KERESZTTTEL

- másodjára is térdre zuhan, de most már mindkét kezével megtámaszkodik a földön. A keresztet a poroszló és a katona tartja, utóbbinak arcán valami olyasféle aggodalom: lesz-e elegendő ereje az elítéltnak a súlyos teher tovább viteléhez? Kajafás tekintete megvető, hátán összekulcsolt keze is kívülállását hangsúlyozza. Mögötte feltűnik egy új, itt még nem azonosítható férfialak.

8. JÉZUS VIGASZTALJA A SÍRÓ ASSZONYOKAT

“Követé pedig őt a népnek és az asszonyoknak nagy sokasága, akik gyászolák és siraták őt. – Jézus pedig hozzájuk fordulván monda: Jeruzsálem leányai, ne sírjatok én rajtam, hanem ti magatokon sírjatok és a ti magzataitokon.” (Lukács, 23; 27., 28.)

A képen látható asszonyok és gyermekek szeme Jézusra szegeződik. Együttérző-szomorú arckifeje-

zésük éles ellentétben van az érzéketlen katonáéval. Itt ismét a katona vezeti a megkötözött Krisztust, elnéz a szereplők feje fölött, mereven előre figyel. Jézus jobbával tartja vállán a keresztet, kinyújtott balkezét az egyensúlykeresés és az áldás mozdulata között emeli az asszonyok felé. Áldásra emelni természetesen a jobbot szokták, csak hogy a haladás balról jobbra tartó iránya miatt a festő így nem ábrázolhatta, ezért ilyen meghatározhatatlan a mozdulat.

9. JÉZUS HARMADSZOR ESIK EL A KERESZTTTEL

Jézus ezúttal egész testtel zuhan a földre. A katona a keresztet próbálja megtartani, a poroszló az elesettet rángatja föl köntösét húzva. A kép balfelén két síró asszony, az egyik talán Mária. Kajafás jobbról figyeli a jelenetet, kezét még mindig hátul összekulcsolva.

Érdekes összevetni Kajafás figuráját Rembrandt ábrázolásával (Levétel a keresztről, 1634., München, Régi képtár). Ennek a festménynek, amelyről Protiwinsky kétszer is készített másolatot, hangsúlyos szereplője egy barna ruhás, turbánféle fejjedőt viselő férfi, aki botjára támaszkodva fölényesen szemléli a holttest körül buzgólkodókat. Öltözete is, mozdulata is más, mint Kajafásnak Protiwinsky stáció-képein, meglepően azonos azonban a két figura által fölvetett póz, a szerep, amelyet alakítanak.

10. JÉZUST MEGFOSZTJÁK RUHÁITÓL

“A vitézek azért, amikor megfeszítették Jézust, vevék az ő ruháit és négy részre oszták, egy részt mindenik vitéznek és a köntösét. A köntös pedig varrástalan vala, felülről mindvégig szövött.” (János 19; 23.)

Jézus a földre fektetett kereszt két szárának metszéspontjában áll, szemben a kép nézőivel. Most őt ábrázolja a festő fejjel magasabbnak a többiekénél, alakját még jobban megnyújtja félig levetett köntösének lába elé hulló vége. Az előző képeken lágy eséssel redőzött hófehér anyag jól láthatóan varrás nélkül készült, egy végből szövött, újabb bizonyossággal annak, hogy a festő tanulmányozta az evangéliumot.

A bal oldalon álló Kajafás félrehajtott feje, szétárt keze álszent sajnálkozást éppúgy kifejezhet, mint a – megkésve – fölébredő szájalmat. A zsidó főpap mögött most már jól látható a 7. képen föltűnt idős férfi, a jobb oldalon pedig új szereplő, a római százados. Meghökkenítő a poroszló ábrázolása: lehajtott fejjel, csüggedten görnyed a kereszt mellett, mintha az út végén megszólalna benne a lelkiismeret, rádöbbenne arra, miben vesz részt.

11. JÉZUST FÖLSZEGEZIK A KERESZTRE

Az utolsó képeken egyre jobban kibontakozik Protiwinsky fölkészültsége, mesterségbeli tudása. A keresztre szögezett Krisztus rövidülésben ábrázolt teste uralja a kép alsó harmadát, egyik széltől majdnem a másikkig nyúlik. Az egyetlen, halott-fehér, földön fekvő test ellensúlyozza a középső mezőben álló hét szereplő sötét csoportját. Ebből a szögből, így csak az láthatja, aki Jézus fejénél, s hozzá mindenkinél közelebb áll.

12. A KERESZT FELÁLLÍTÁSA. KRISZTUS HALÁLA

“És meghomályosodék a nap és a templom kárpitja középen ketté hasada. – És kiáltván Jézus nagy szóval, mondta: Atyám, a te kezeidbe teszem le az én lelkemet. És ezeket mondván, meghala.” (Lukács 23; 45., 46.)

Az utolsó három stációnál együtt látjuk a szereplőket: Mária és János Jézus jobbán állva néznek föl a keresztre, a keresztfá tövében a zokogó Mária Magdolna kuporog. A római tiszt hátat fordít a jelenetnek, lenéz a város felé. A sötét ruhás csoport mögött teljesen elsötétült az ég, ami kevés fény a felhők közül átsugárzik, az csak Jézust világítja meg. A kép fekvő téglalap alakú síkjában Protiwinsky nem alkalmazhatja az ilyenkor szokásos szerkesztési módot, a keresztet nem festheti a Golgota legmagasabb pontjára. Jézus átszögezett lába a képen alig egy arasszal van a föld fölött. A festő megint a Cirénei Simon ábrázolásánál alkalmazott megoldással él: érzékelteti, hogy a kereszten függő korpusz kiegyenesedve sokkal magasabb lenne. A magasba néző arc és a vízszintes vonalnál följebb rajzolt balkar “szálló” mozdulata is megemeli az alakot.

13. JÉZUS TESTÉT LEVESZIK ÉS FEHÉR GYOLCSBA TAKARJÁK.

“Elvégeztetett” – ezek Lukács evangéliumában Krisztus utolsó szavai. A kinszenvedés vége a hívők számára azonban nem a halál győzelmét jelenti, hanem az üdvösséget, az örök életet. A képen ezért már nem a félelem az uralkodó, a halott Krisztus mellett álló csoport művészi ábrázolása a 15. századtól a Pietá (együttérzés) nevet viseli.

Az anya csendes, letisztult fájdalommal tartja ölében fia holttestét, a körülötte lévők is megbékült áhítattal tekintenek le rá. A szelíd, nyugodt arcvonású Megváltó mintha csak aludna, sebeit nem hangsúlyozza, gyöngéd naturalizmussal éppen csak jelzi a festő. Lecsüngő baljánál a szenvedés erekléje, a tövisszörű, de középen új szimbólumok jelennek meg: zöld olajág mellett egy korsó. A 2. stációtól kezdve mindig hangsúlyosan ábrázolt keresztfából csak a függőleges, “ég felé mutató” szár maradt meg, mellette a kedves tanítvány, János apostol áll a legmagasabb ponton. A 7. stációtól fölföltűnő idős férfi föltehetően Arimatiai József, aki Pilátustól engedélyt kér és kap Jézus eltemetésére.

14. JÉZUST SÍRBA HELYEZIK

Az evangéliumi szövegekkel ellentétben, de a nyugati-keresztény egyház ikonográfiai hagyományainak megfelelően Jézus takaratlan testét nem sziklasírba, hanem márvány koporsóba, szarkofágba helyezik. A szarkofág előtt erős fényvel kiemelt helyen az élet vizét adó kutat szimbolizáló korsó és az olajág, az örök élet és a kegyelem jelképe. Az utolsó állomás, a zárókép a 20. századi felfogás szerint a feltámadásra utal.

HONTI JÓZSEF

GYERMEKKORI EMLÉKEIM A VASÚTRÓL

A FÜREDI HISTÓRIA című helytörténeti folyóiratban érdeklődéssel olvastam a kiváló hely- és vasúttörténész, Fazekas Miklós MÁV főfelügyelő úr kitűnő tanulmányát, amelyben levéltári és könyvtári adatokra támaszkodva a kutató alaposágával foglalja össze a fenti témát.

Édesapám negyedszázadig – 1940 – 1965 között – volt balatonfüredi állomásfőnök, MÁV főfelügyelőként ment nyugdíjba. Gyermekként élttem át a tanulmányban említett egyes részleteket, személyes emlékeim alapján tudom kiegészíteni azokat.

“A vasutasság részére menekítő vonatokat szerveztek.

Az utolsó ilyen vonat 1945. március 24-én, reggel 6 órakor indult Balatonfüredről, amelyen Honti József állomásfőnök és családja is helyet foglalt.” - írta Fazekas Miklós.

1938-ban születtem, tehát 7 éves voltam 1945-ben. Tapolca felé utaztunk a néhány teher- és személykocsiból álló utolsó vonattal. A Balaton déli partján már a szovjet csapatok voltak, és lőtték az északi partot. Badacsonytomaj térségében kaptunk egy nagy támadást, megálltunk, mert találatot kapott a vonat eleje. Úgy emlékszem, egy Horváth nevű füredi málházó itt halt meg, és a balatonarácsi későbbi állomásvezető, Tóth bácsi is szilánkot kapott a kezébe.

Mi – a vonat utasai, tucatnyian – a közeli országút, (a mai 71-es út) melletti árokban kerestünk fedezéket. Megmenekültünk, a vonatot helyreállították és folytattuk utunkat Tapolca felé.

Vonatunk Tapolcán, a túlsó – Ukk felőli – végen állt meg, és várakozott a továbbindulásra, amikor az állomást légitámadás érte. Egy bomba telibe találta a felvételi épületet, és földig rombolta. Édesapám a megelőző percekben még a forgalmi irodában tárgyalt továbbutazásunk érdekében. Éppen visszaérkezett az állomás nyugati végében álló vonatunkhoz, amikor a végzetes bombatámadás bekövetkezett. A légitámadás idején mi a vonat alatt fekdüztünk, itt kerestünk “menedéket”. Én – mint gyerek – a vonat alól

Jurányi Attila tulajdona

kinézve figyeltem a rakterületen működő légvédelmi ágyúkat, ahogy az égboltra, a repülőgépekre lőnek. A katonák fedezék nélkül dolgoztak, helyezték be a lövedékeket. Pattogtak mellettünk a bazaltkövek, mozgott a vasúti töltés, amikor egy-egy lövedék odajutott.

Életben maradtunk, a jó Istennek és a szerencsének köszönhetően.

Megérkeztünk Zalaegerszegre, ahol az állomáson már egy lőszervonat is állt. Eppen gyalog igyekeztünk a városba, amikor újabb légitámadást kaptunk, a házablakok üvegcserépei hullottak menet közben a fejünkre.

Rokonoknál szálltunk meg, a front itt ért utol bennünket. Itt találkoztunk először oroszokkal, akik a nőket nem bántották, csak a “nyemecki”-ket keresték, na meg zabráltak. A gyerekeket szerették. Emlékszem, az egyik katonától kaptam egy csomó “karandás”-t, ceruzát. A zalaegerszegi Petőfi utcai szállásunk pincéjében szabadították meg az orosz katonák apámat zsebórájától, ami akkor nagy értéknek számított.

Egy-két hetet töltöttünk Zalaegerszegen, majd hazatértünk Füredre.

“Az 1948–1953 közötti időszakban a balatoni vonalon gyakran megfordult a kormányzati különvonat, különböző ünnepeket, rendezvényeket tartottak. Nagyon gyakori vendég volt Balatonfüreden az akko-

ri közlekedési és postaügyi miniszter, Bebrits Lajos. Baráti szálak fűzték Honti József állomásfőnökhöz.” – írta Fazekas Miklós.

Tildy Zoltán köztársági elnök 1946. évi látogatására emlékszem. Különvonattal jött. Nem volt szabad ablakot nyitni az állomás felvételi épületében levő lakásunkban, de azért az üvegen át megfigyeltem.

Bebrits Lajos miniszter is gyakran megfordult Füreden, kormányzati sínautóval vagy autóval jött. Ismeretségünk a 40-es évek végére, az 50-es évek elejére datálódik. A füredi Szívkórház vendége volt, napi postája a minisztériumból a délutáni 6 órás vonattal jött.

Érdekességként jegyzem meg, hogy mi, vasúton élők nemigen használtunk órát, hanem a vonatok érkezése és indulása alapján tájékozódunk az időről.

Előfordult, hogy édesapám engem bízott meg, hogy vigyem le a kórházba a miniszter úrnak a postáját. Szívesen tettem. Volt úgy, hogy a portán adtam le, de az is előfordult, hogy személyesen adtam át a postát. Ilyenkor – emlékszem – egy barackot “nyomott” a fejemre. Szerette a gyerekeket; életem első narancsát is – ami akkor nagy szó volt – tőle kaptam.

Édesapám meghívta otthonunkba, s ezt követően többször járt nálunk. Szüleim beszélgettek, persze én is ott lábatlankodtam. Nagy műveltségű, kedves ember volt, szeretett mesélni. Főleg külföldi élményeit mesélte, az amerikaiakat. Hosszú ideig élt külföldön, Amerikában és a Szovjetunióban is, ahol újságíróként és lapszerkesztőként dolgozott. Amikor 1945-ben Magyarországra érkezett, azt hitte, itt is újságíróként fog dolgozni. Miniszterségét így mesélte nekünk: “Közlekedés. Hát legyen közlekedés.” Talán azért, mert fiatal korában Temesváron volt vasúti tiszt, forgalmista.

Rendkívül választékosan, szépen fogalmazott. Nagyon tájékozott volt az irodalomban, művészetekben, a népek szokásaiban. Jól emlékszem arra a beszédre, amit, a 600 személyes új hajó, a Beloiannisz avatásán mondott a füredi kikötőben 1952-ben. Valóságos irodalmi mű volt, amit a tűző napon, a hajóállomás épülete előtt felállított színpadon mondott el. Szabadon – papír nélkül – beszélt, ami abban az időben nem volt jellemző a szónokokra.

Látogatásain, a szüleimmel folytatott beszélgetések során soha nem volt szó napi, aktuális kérdésekről, a vasútról, vagy pláne a politikáról. Hozzánk kapcsolódni járt. Szüleim soha, semmiféle személyes kérdéssel, kéréssel nem terhelték, nem zavarták. Talán ezért is szeretett hozzánk járni.

Később, már nem miniszterként, hanem zalai országgyűlési képviselőként is ellátogatott hozzánk. Fe-

leségét, leányát és vejét is megismertük.

Amikor a skandináv országokban volt követ, évente írt egy-egy üdvözlő lapot.

Barátságukra jellemző volt, hogy édesapámmal soha nem tegeződött, kölcsönös tisztelet jellemezte kapcsolatukat. Emlékszem, szerette az “Emberek” megszólítást.

“... az Operaháznak volt egy Horgásztanyája, amelynek gondnoka egy korosabb budapesti hölgy volt. Mindenki csak Stanci néninek hívta ... “

Kitűnő üzletasszony volt, nagy társadalmi életet élt. Baráti körébe tartoztak színészek, operaénekesek, balett-táncosok, híres orvosok, festők, újságírók, stb.

Szürke, terméskőből épült vízparti házára ki volt írva: Operaház horgásztanyája. (Az épület a mai Flamingó hotel helyén állt.)

Horgásztég vezetett be a nádasban a vízhez. Megfordult ott Rösler Endre operaénekes és görög származású balett-táncos neje, Halápy János festőművész és neje, aki színésznő és angol szinkrontolmács volt. Járt oda Földvári Ferenc bőrgyógyász orvosprofesszor és neje, Fodor János operaénekes és családja (veje az a Kővári György, Ybl-díjas építész, aki a füredi új vasútállomást és a Déli pályaudvart is tervezte.), a budapesti Rókus Kórház híres sebészprofesszora, Pommersheim Ferenc, (a népszerű “Pomi bácsi”, sokaknak “Pomi Feri”) - és neje. Ők rendszerint az Astoria Szállóban szálltak meg, és sokszor elsétáltak Stanci nénihez.

Gyermekként többször vittem nekik kannában friss tejet. A reggeli vonat 1–2 literes fém kannákban hozta be Örvényesről, Akaliból a friss fejést a termelőktől.

Többször adtunk át nekik egy-egy kannával, amit rendszerint én vittem el.

Stanci nénihez járt az Operaház híres esztétája, Balassa Imre is, az “Operák könyve” szerzője családjával, fiával, Péterrel, aki napjaink híres esztéta-írója.

Emlékszem, hogy együtt örültünk Stanci néniékkel az ifjú Frankl Péter – a később világhírűvé vált zongoraművész – első sikereinek. Péter, Benjamin bácsinak, Stanci néni élettársának unokaöccse volt.

Fürediek is jártak oda, Pataki Attiláékra emlékszem.

Mi úgy kerültünk oda, hogy szolgálati lakásunkhoz ez a vízparti telek volt a legközelebb, ahol fürödhetünk a Balatonban.

Stanci néni vízparti telkén gimnazistaként, egyetem hallgatóként sok híres, érdekes és művelt emberrel találkoztam, akiktől sokat tanultam. Későbbi világnézetem, életvezetésem kialakításában döntő befolyással hatottak ezek az élmények, amelyekre mindig szívesen emlékszem. Hálás vagyok a sorsnak és szüleimnek, hogy Füreden lehettem fiatal !

IGLÓI JÁNOS

A „FÖNIX” – NEMZETŐR

Október vége volt, 1956-ban. Orion típusú rádiókon három adó felváltva üzemelt szinte 24 órán át. A BBC jellegzetes 3-as üstdob hangú szignálja után a legtárgyilagosabb tudósítások, a Szabad Európa Rádió változatos, a végsőkig hevítő, a harcok háttérzajából közvetítő, valamint a Kossuth Rádió folyamatos klasszikus zenét sugárzó, s időnként döbbenetes fegyverropogás háttérű eseménykövetése. A forradalomban részt vevők és vezetők közleményeit hallgattuk.

Összességében a bizsergető mámor jelei mutatkoztak, de még nagyon messzinek tűnt a forradalom győzelme.

Nagybátyám, néhai Gerbovits Károly és egy kisebb társaság is állandó vendégünk volt, hallgatva a rádiót, de egyben a Balatonfüred és környékének eseményeit is figyelve. Egyik korai reggelen széles sávú piros–fehér–zöld szalagot hozott valaki, hogy a helyi nemzetőrök karszalagjait elkészítsük. Ehhez csupán az kellett, hogy a NEMZETŐR feliratot nyomtassuk a szalagokra. Ehhez – mint nyomdász családnak – a betű rendelkezésre állt.

A fenti események alapjául szolgáló betű történetéhez azonban évekkel vissza kell kanyarodnom.

Édesapám, Balatonfüreden, a volt Tűzoltószertár alsó szintjén 1932-ben – a nyomdász szakma elszakítását követően – a Szegedi Nyomdában, az igen jó nevű Gyomai Nyomdában kellő gyakorlatot szerezve – nyomdát alapított. A gépeket Németországból, a betűkészletet Olaszországból rendelte. (Sajnos, 1945-ben, szovjet fogságban hősi halált halt. Az összes gondok közepette a nyomda teljes terhe Édesanyámra zúdult.) 1949-ben államosították a nyomdát, majd 1950-ben Balatonfüred akkori elöljárói és az ismerősök által alkotott nézőközönség előtt Rákosi elvtárs kiszolgálói a nyomda teljes gépállományát ha-

talmas kalapácsokkal darabokra törték. A betűkészletet ládába borították, és elszállították. Családunk sírva és megdöbbenve nézte végig, hogyan tették tönkre évtizedek küzdelmét, és hogyan húzták ki talpunk alól az alapvető megélhetés lehetőségét.

E nagy zűrzavarban a nyomdából semmit sem lehetett kivinni, még a pénztárkészlet is a végrehajtók martaléka lett. Azonban a nyomda lepecsételése előtt Édesanyám szabályszerűen „kilopott” két teljes betűkészletet és néhány kisebb eszközt. Ezeket a betűket – ismerve a 40-es, 50-es évek „igazságszolgáltatását”, hétpecsétes titok alatt rejtettük el a padláson.

Ezt a képletes „Főnix”-betűt vettük elő, hogy a füredi forradalmárok nemzetőr karszalagjára rányomjuk a NEMZETŐR feliratot.

De a „Főnix madár” ismét porba hullt. Leverték a forradalmat, a fiatalabb korosztály által is ismert következményekkel börtönbe kerültek a forradalmárok. Ismét hétpecsétes titok alatt padlásra került a NEMZETŐR betűje.

1988-ban, 30 éves nyomdász gyakorlatom után az 56-os forradalom viharos szele megkerülte a Földet, langyos fuvallattá szelídült és Édesapám Égi nyomdájából „üzenetet kaptam”.

Ismét előkerült hosszú enyészet után a „Főnix”-betű, amely szimbólumként megindított egy új-régi nyomdát, amely már ígéretében is sok szenvedést és megpróbáltatást, de ugyanennyi ígéretet is hozott. Kár, hogy mindez életem alkonyán történt! De tovább kell élni porbahullás nélkül a „Főnix”-betűnek gyermekeim nyomdász munkálkodásában.

Rájuk és a történelmet írt betűmre már csak Édesapámmal együtt az égből figyelünk – rövidesen.

(A szerző e rendkívül értékes 56-os relikviát nagylelkűen a Városi Helytörténeti Gyűjteménynek adományozta. a szerk.)

A Nemzetőr nyomdai kliséje (1956)

DIBUSZ LÁSZLÓ

BALATONFÜRED MECÉNÁSA

Peremartoni Nagy Sándor 1883-1978

Mementó...emlékezzünk megint. Olyan emberre emlékezzünk, aki nem sok méltatást kapott a halála utáni években. Ezt a csöndet a Helytörténeti Egyesület törte meg 1998-ban –, halálának 20. évfordulóján sírjánál elhangzó beszéddel, az egyesületi tagok visszaemlékezéseivel, a füredi sajtóban megjelenő írással ...

Körülbelül egy évvel ezelőtt, Zatkalik András, a Balatonfüredi Napló főszerkesztője felkért; írjak egy 20-25 soros megemlékezést P. Nagy Sándorról, no nem az öregről, hanem azonos nevű fiáról. Persze már ő is túljutott a 80-on és biztosan sok mindent írhattam volna róla, ami Füreddel kapcsolatos. Egyébként is egyesületünk aktív tagja; először gondolkodási időt kért, majd azzal utasította el kérésemet; - Nem vagyok én itt senki Füreden, inkább írjatok az Édesapámról, ő valóban sokat tett Füredért... Íme eljött az ígéret teljesítésének órája!

Az igazán hosszú életet megélt embereknek nemcsak matematikai okokból több az elszámolnivalójuk életükkel, mint a sisteregve eléggé rövid életű zseniknek, de - tapasztalatom szerint - mélyebben is hatnak rájuk korszakok-korok-érák változásai. Főleg olyanoknak, mint Peremartoni Nagy Sándor, akiknek élete majdnem két évszázadot ível át...

Peremartoni Nagy Sándor Temesváron született, 1883. március 11-én. Édesanyja a szépen csengő nevű Egerváry Flóra volt. Elemi, valamint középiskoláit szülővárosában végezte el, majd az ország másik végében, a híres selmecebányai akadémián kezdte meg erdőmérnöki tanulmányait. Ezután Budapesten és Berlinben megszerezte a kereskedelmi akadémia oklevelét, majd még tovább Berlinben maradván, az ottani Tischlerschule elvégzésével Magyarország első faipari mérnökét tisztelhetjük benne.

Sokoldalú tanulmányai után munkás élete is változatosan, fordulatokban gazdagon alakult.

A Franz Krause berlini világcégnél faipari és fa-kereskedelmi tisztviselő; gyakori felváltással négy éven át - 1906-1910 között - Oroszországban erdő-

kitermeléseknél tevékenykedett. Közben német tengerparti fűrészüzemekben export-import munkákat bíztak rá.

1910-12 között a budapesti Kendeffy K. fakitermelő cégnél lett cégvezető. Cégük - többek között - a Retyezáton, Petrozsényban és Romániában erdő-kitermeléseket végzett. A kivágott fát tengeri úton

szállították a földközi-tengeri országokba, Olaszországba, Franciaországba.

1913-ban Nagy és Kéký néven saját fa-szerszám- és bútorgyártást alapított Óbudán. Ez az üzem '19-ig működött. Közben három éven át az első világháborúban orosz- és szerb frontokon harcolt, több kitüntetésben részesült és tartalékos tüzérfőhadnagyként szerelt le. 1917-19 között a Magyar Szent Korona Országainak Fa-értékesítő Hivatalában, mint szakértő főtisztviselőt alkalmazták. Fő feladatuk volt a háborút viselő ország faellátásának biztosítása.

1919-ben, a tanácsköztársaság Termelési Népbiztossága kinevezte termelési biztosnak a veszprémi Faipari Rt.-hez. Ez-

után tíz éven át vezérigazgatója lett ennek a cégnek. Ezen idő alatt indultak be vállalatuk leány-cégei, így fűrészüzemek épültek Veszprémben, Szombathelyen, Kaposváron, Kisbárcapátiban és Tölöspusztán, gőzfavágó Budapesten, ugyanott, valamint Bécsben árúraktárak létesültek. Igazgatósága alatt felvirágzott a - mai Balaton Bútorgyár helyén működő - vállalat; ebben a korszakban kezdték a bútorok, balatoni csónakok, vitorlás hajók gyártását is.

Továbbiakban a két világháború között jelentős országos és közép-európai feladatokat kapott, ezen kívül harminc éven át szakmájában hites szakértő-

A Magyar Sport Érem I. osztálya kitüntetés (1943)

ként is tevékenykedett a budapesti és veszprémi törvényszéken. Utolsó és számára kedves munkája az volt, amikor a háború alatt ügyvezető igazgatója lett a Magyar Fa Rt.-nek, amely fő feladatának tekintette a visszakerült erdélyi részek erdő-kitermelésének, faipari feldolgozásának és jó hozammal történő exportálásának ellenőrzését, így ennek révén segíthették a térség gazdagodását. A háború befejezésével szakmai munkája megszűnt.

Idézni kell "Életutam fontosabb állomásai." című kéziratának nagyon fájdalmas mondatát: - Felszabadulás után többször jelentkeztem munkát kérve, de már akkor magas koromra való hivatkozással elutasítottak. Ezért nincs nyugdíjam(!)¹

Eddig a szoros életrajzi adatok. Számunkra ennél fontosabbak Peremartoni Nagy Sándor tudatos Füred-építő tevékenységének állomásai. Mielőtt ezek részletezésébe belekezdünk, szeretnék egy elméleti kitérőt tenni. Megismerve az életrajz további állomásait, úgy érzem meg kell fogalmazzam azokat a gondolatait, amelyek az átlagos fürdőhelyé sivatrosodó, valaha szebb napokat megélt Füred-fürdőt elindíthatják a kilábalás útján. Peremartoni Nagy Sándor négy koncepciót dolgozott ki, amelyek a fenti célt szolgálhatják: 1. A vitorlás-sport hozzáférhetőségének kiterjesztésével kihasználni a hatalmas vízfelületet. 2. Neves művészek ide-csalogatásával, esetleg letelepítésével a művészetek otthonává fejleszteni a települést. 3. A táj szépségét, az egyedüli tihanyi panorámát a cél érdekében jobban kihasználni. 4. A gyógyító tevékenységet a Benedek-rend által működtetett gyógy-szanatórium tevékenységében biztosítva látta. Mindezek, társulva mérnöki

tisztánlátásával, mecénási hajlamával valóban Balatonfüred történetének jelentős személyiségévé avatják Peremartoni Nagy Sándort.

Balatonfüred fejlődése érdekében kifejtett tevékenysége, kezdeményezései, javaslatai, írásai, öszszefoglalói, visszaemlékezései 1920-tól haláláig - tehát közel 60 éven át - megőrződtek, főképp a balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteményben érhetők utól, de fia - a most már szintén 80 éves - ifjabb P. Nagy Sándor is sok eredeti dokumentum birtokosa.

Huszonöt éve bekövetkezett halála, igen magas megélt kora miatt sajnos nagyon kicsi azok köre, akik személyes emlékekkel rendelkeznek róla; őket felkértük, küldjék el visszaemlékezéseiket. Váratlanul sokan fogadták el a megszólítást, köztük talá-lunk olyanokat, akik már a 90-en túli éveiket élik. A tőlük megkapott anyagok - néhány kényeszerű rövidítéssel és a téves adatok javításával - színesítik a Peremartoni Nagy Sándorról kialakított képet.

Szerencsére grafomán ember volt. Ugyanakkor nagy értéknek tekinthető pontossága, rendszerező képessége. Mindent megőrzött, mindent dokumentált. Ez megkönnyíti az életrajzíró dolgát.

1920-ban a Balatonhoz közel kisebb birtokot vásárolt - a Mai Deák Ferenc-utca végében, - azon nyaralót épített, amely később, a háború után végleges lakóháza lett. Már első cselekedetével letette a garast; az addig 600 m. hosszú sétány - a sanatórium kerítése vonalában - mocsaras öbölbe torkollott. Azon a területen töltést építtetett, így 1924-25-ben - saját költségén - 300 méterrel meghosszabbította a parti sétányt. 1925-ben megalapította a BYC (Balatoni Yacht Klub) balatonfüredi osztályát, ezzel lehetővé tette a vitorlássport elterjedését a Balatonon; - lásd. koncepcióinak első tétele! - ezzel együtt megépítette az első klubházat és azt is a községnek ajándékozta.²

1926-ban megalapította, majd később elnöke lett a Balatoni Művészkolónia Egyesületnek, amely a közismert művészek - kimondva, kimondatlanul - letelepítését szolgálta. Ehhez saját házában is műtermet, lakhatási lehetőséget biztosított, ugyanakkor a nagyobb villák tulajdonosait is felkérte a művészek befogadására. A Balatoni Szövetség megépülő üdülőházában - a későbbi Arany Csillag hotelben - is három örökös vendégszobát biztosított a művészkolónia számára.³

Szintén koncepciójának része volt a Balatonpart minél jobb kihasználása kelet felé, ehhez; kezdeményezésére megépült az addig földút - mai Deák F. utca - szilárd burkolata. Ezzel valóra vált, hogy a vonaton érkező vendégek, - legyenek azok napi für-

dövendégek, szálló, vagy gyógyulni vágyók - a lehető legrövidebb úton ériék el a Balatont! Elképzelései közé tarozott a vasút balatoni oldalán épült arácsi állomás helyzetét kihasználva - azt a Balatonfüred-fürdő vasútállomásának rangjára emelni... Ebbe a gondolatkörbe beletartozott az is, hogy Füred-fürdő több, mint egyszerű balatoni fürdőhely, az maga a továbbélő patina és amelynek múltjában, jelenében és jövőjében is érdemes "megfürödni"! Peremartoni Nagy Sándor véleménye szerint, ennek megvalósulása előbbre hozhatta a két település - Balatonfüred és Arács- egyesítést is.⁴⁻⁵

Megalapította a "Flóra" kertészetet - édesanyja iránti tiszteletből ezt a nevet adta - és ezzel lehetővé tette a füredi villa- és kerttulajdonosok számára, facsemeték és dísznövények helyi beszerzését. A kertészet vezetésével Ágoston Péter kertészt bízta meg. A kertészet - és az addigra már megöregedett és meghajlott Ágoston Péter bácsi - a 60-as években még létezett...

Magyaros csárdát építtetett a mai Deák Ferenc utcában, amely "Liliom vendéglő" néven felkapott szórakozóhellyé vált. Magyaros ételek, balatoni halak várták a vendégeket, valamint pincéjében tárolt - főképp balatonfelvidéki - borok. Az is volt a nem titkolt vágya, hogy a táj borait az ide látogatók előtt ismertté tegye.

Balatoni Figyelő címmel helyi újságot indított - 1931-ben, - amelynek szerkesztője és egyben kiadója is volt. Az újságot ingyen juttatta el az olvasókhoz, bár a mindössze négy oldalas lap fele rek-

lámokból állt, csak három szám jelent meg belőle. Feltehetően így sem fizetődött ki.

Ahogy ideje bírta; részt vett a település közeletében, a Balatoni Szövetség, a balatonfüredi Gyógyhelyi Bizottság és a Balatoni Intézőbizottság tevékenységében. A Gyógyhelyi Bizottság elnöke dr. Schmidt Ferenc volt, aki negyven éven át vezette a füredi szívszanatóriumot.

A gazdasági válságot követően, mikor megvált a Veszprémi Faipartól, állandó jelleggel Füredre települt; mérnöki és parcellázási irodát nyitott Balatonfüreden, hogy a villa- és nyaralóépítők számára telek-kialakítással segítse azok birtokhoz jutását. Főleg a Csopak felé eső partszakasz parcellázását végezték el; ez a terület lett volna az ő elképzelése és elnevezése szerint a "Balatongyöngye".⁶

A harmincas évek közepén - mivel kinőtték már a régi kis fa klubházat - kezdeményezte egy állandó, kőből-téglából építendő klubház megvalósítását. Az 1935. szeptember 1.-i egyesületi ülésen a BYC tagsága az ügy mellé állt és valóban megindult a szervezés. Kezdték keresni a támogatókat, - terveik szerint 10.000 pengőt kellett összegyűjteniük - valamint Klubházépítési Kölesönkötvény kibocsátásával is igyekeztek további pénzeszközökhöz jutni.

Az engedély megadásánál elkövetett kis elírás azonban szembe fordította a nagy hatalmú Benedek-renddel. Évekig tartó harcába került, amíg az új klubház építési engedélyét megkapták. Végül is 1943-ra készült el a klubház, amelynek avatóbeszé-

A BYC új klubháza (1943)

P. Nagy Sándor családja körében 95. születésnapján

dét Peremartoni Nagy Sándor mondhatta el, július 4-én. A BYC tagsága birtokba vehette új otthonát, egészen 1947-ig folyt itt a mozgalmas egyesületi élet. Sok füredi tehetséges fiatal tanulhatott meg így vitorlázni, úszni, szerethette meg a vizet és ez a lendület - ha még oly sokszor törést is szenvedett - mind a mai napig kitart.

Peremartoni Nagy Sándor azonban nemcsak a vitorlázással foglalkozott; a háború befejezése után is tovább ontotta magából jobbító ötleteit, "bombázta" velük a pártszervezet, a Hazafias Népfront, a városi tanács illetékeseit. Dr. Pálffy Károly, a várossá vált Füred első tanácselnöke 1973-ban, díszes oklevéllel jutalmazta 90. születésnapja alkalmából. Ő azért továbbra sem lankadt, mindenkit barátsággal szólított meg, "öcsémezte" partnereit. Írásaiban mindezek dokumentumai kellő tisztelettel megőrizve elolvashatók. Olyan emberként szállt a sírba majdnem 96 évesen, akiről bizvást elmondhatjuk; nem élt hiába...

ROSTA SÁNDOR a Balatoni Regionális Intéző Bizottság elnöke:

Peremartoni Nagy Sándor az ötvenes-hatvanas, de még részben a hetvenes évek Füredének kedves, jellegzetes és ismert személyisége volt. Udvarias modorával, öltözködésével is kirítt kortársai közül. Mindig csokornyakkendőt viselt, elegáns volt, gáláns, főleg a hölgnem nagy tisztelője, bárhol megjelent, kézcsókkal köszöntötte őket és soha nem hagyta ki, hogy valami bókkal pecsételje meg találkozásukat.

Mivel világot látott ember volt, aki sokkal szegé-

nyebb, de sokkal gazdagabb országokban is járt; az ott felszedett tudást és tapasztalatot nem elsősorban saját céljaira, hanem Balatonfüred javára, a település régi fényének visszaszerzésére szánta. Ez volt tulajdonképpen ars poétikája.

Első találkozásunk még a Balatonfüreden tevékenykedő Megyei Idegenforgalmi Hivatalban történt, amikor ott Zákonyi Feri bátyám mellett dolgoztam. Emlékszem, azt a sokszor visszatérő elképzelését adta elő, amit annyira dédelgetett, hogy Balatonfüred partszakaszát minél inkább kelet felé kell tolni és a part megőrzésével, az így nyert területek hasznosításával és a panoráma kiteljesedésével Füred imázsát is emelni lehet.

Később, amikor már a hivatal vezetője, majd a Balatoni Intéző Bizottság titkára lettem, még sokszor megkeresett jobbító ötleteivel. Valahogy úgy éreztem, mintha fegyverként használva hozta volna magával aktuális, de mindig Füred javát szolgáló elképzelését. Ha olyan társaságra lelt, ahol támogatókat is remélt, elővette "fegyverét"...

Ma talán azt mondanánk Peremartoni Nagy Sándorról; igazi, hamisítatlan ötletgazda volt...

MESTERHÁZY FERENCNÉ, egykori járási főszolgabíró özvegye:

Peremartoni Nagy Sándort már súlyos betegen, szinte a halála előtti napokban is meglátogattam a kórházban. Számomra nagyon kedves ember volt, szerettük és tiszteltük egymást mi, számkivetettek a Balaton partján. Utolsó intelme ez volt; vigyázzatok a Balatonra, ne hagyjátok, hogy körbe építsék, mert ha a nádas megszűnik, meghal a Balaton is...
(A szerző megjegyzése: Amikor ezt a telefonbeszélgetést folytattam, az idős matróna betöltötte 97. életévét)

IFJ. ÁGOSTON PÉTER a Flóra-kertészet kertészet vezetőjének fia:

Eszmélő gyermekkoromtól ismertem a családot. Apám alkalmazottjuk - kertészük - volt a parti világlukban, a Flóra kertészetben. A hatalmas ház - számomra a gyerekek az volt - alsó szintjén, a szuterénban, a raktározó helyiségeken, pincéken kívül két lakás volt kialakítva, egyik a kertészé, másik a vincelléré. A háború előtt csak nyaranta, illetve időszakonként laktak a házban a tulajdonosok. Gyerekként mindig esemény volt Médy néni (a nagysá-

gos asszony) és az Úr érkezése. Mindig valami finomság kijárt ilyenkor. A ház asszonya a virágot különösen imádta, de mivel nem mindig a saját házukban szálltak meg, hanem az un. Szövetségi Üdülőben lévő lakrészükben (a mai Aranycsillag), 7-8 éves gyerekként nekem kellett a kertészetből nap, mint nap virágot vinni a szobájukba; ilyenkor is mindig jutalmat kaptam.

A háború előtti események részben összefolynak, saját huncutságaimra emlékszem, amelyeket büntetlenül úsztam meg.

Rémlik, hogy a villa felső emeletén, a műteremben gyakran voltak érdekes emberek, akiket művész úrnak neveztek. A Sándor bácsi parcellázásával a mai Munkácsy utca hátsó részén egy művészkolónia is kialakult, ahol többek között Zombory-Moldován és Fülöp szobrászművészek is laktak, közel az arácsi tisztáshoz.

A háborús években már 9-10 éves élenként figyelő fiú voltam. A front közeledtével a Sándor bácsi orosz tanult járni a Brázay-villába, ahol francia és lengyel menekültek is voltak, feltehetően egy oroszul kitűnően beszélő lengyel fogolytól vette az orosz nyelvleckéket. A több nyelven beszélő "öreg úrnak" okos felkészülése volt ez a majdani fronti állapotokra, ami később kitűnően kamatozódott is. Az oroszok bejövetelekor a Sándor bácsi tolmácsolása a ház népét és a környéket sok felesleges atrocitástól kímélte meg. Gyakran keresték és vitték is el tolmácsolni a katonai szervek.

A nagy ház alsó szuterén szintje a környék lakóival és menekültekkel zsúfolásig telt volt, a fiatal lányokat, asszonyokat a pincének egy szeparálható, almatároló részébe zárták el, de még így is kikormozva, öregasszonynak maszkírozva, mondván mert jönnek az oroszok. A lányok baj nélkül úszták meg nálunk a "felszabadulást", hála Sándor bácsi nyelvtudásának, patriarkális megjelenésének (fehér szakáll, fehér haj, kalap, zömök test, bot stb.).

Egyébként a front alatt a ház katonai tábor volt hosszú ideig, magyar katonatisztek is voltak elszállásolva, német teherautókkal telve az udvar. A Balatoni Zászlóalj a kert végében épített ki állásokat, a magyar légvédelmi tüzekek egy ütege a strandon és a BYC udvarán sokáig volt beásva, Somogy felől várva az oroszokat.

Sándor bácsi mindenkivel, minden nációval szót értett, harmóniát biztosított maga körül. A háború utáni években, - már jól túl a hatvanon - a Liliomban laktak, mert házáat, a kertészetet, szőlőjét államosították...

Majdnem kilencvenhat évet élt meg, halála pillanatáig dolgozva a környezetéért, a Balatonért és egy fillér nyugdíjat nem kapott.

A város tiszteleghetne emlékének azzal, hogy egy posztumusz díszpolgári címet adományoz neki és ismételten javasolni kellene, hogy az Aranyhíd-sétány első felét, amely a valamikori birtokán megy keresztül, nevezzük el róla Peremartoni-sétánynak...

DR. PÁLFFY KÁROLY, Balatonfüred város első tanácselnöke:

A várossá avatás után - érdeklődésemre - több olyan személyről kaptam tájékoztatást, akik szervezeteken kívül, öntevékenyen igyekeztek segíteni, tenni valamit Balatonfüredért. Első helyen Peremartoni Nagy Sándorról kaptam nagyon kedvező információkat, ezért felkerestem személyesen. Találkozásunk élményszerű volt, feltűnt sokoldalúsága, szerénysége és rendkívül magas intellektuális egyénisége. Dióhéjban megismertem hazai és nemzetközi téren folytatott szakmai munkájának néhány jelentős vonását. Nem vagyok illetékes ezek értékelésére, de azt felismertem, hogy a városfejlesztéssel kapcsolatosan hasznos segítőtárs lehet.

Itt jegyzem meg, hogy hosszú évek óta gyűjtötte a Balatonfüreddel kapcsolatos sajtó- és más dokumentumokat, fényképeket. Tanulmányozásra megkaptam tőle azt a két albumot, amit nagy gondnal, személyesen, naprakészen vezetett.

Ezek a dokumentumok sajnos nem válhattak teljes egészében a város javára, egyrészt mert bizonyos körben meghatározó személyek szkeptikusan fogadtak mindent, ami a megelőző időkkel - akár csak időben is - összefüggött. Másrészt éppen személyi összeütközések nem hagytak időt elképzeléseim megvalósításához.

Ennek ellenére igen jelentős segítséget kaptam a Tagore-sétány fájának kiváltásához, így az előnevelt hársak helyett más - talajszerkezetnek és klimatikai viszonyoknak legjobban megfelelő - fafajták kiválasztásához, illetve az előzetes vizsgálatok elvégzéséhez. Rendkívül hasznos tanácsokat adott a környezetvédelmi szempontok figyelembe vételére. Sokat tanultam tőle és különösen meglepett - előrehaladott kora ellenére - megnyilvánuló frissessége. Nem vágyott babérokra és mindenben az igazság, a tények objektív megítélése vezette. Tőle tanultam, hogy a környezet megóvása mindig elsődleges, prioritást követel minden egyéni, vagy csoportérdek előtt.

Ebben az időben még nem volt városrendezési terv, de programszerű előkészítését már részben elvégeztük és nekem ebben a vonatkozásban volt igazán szükségem az értő, okos tanácsokra. Csak így tudtunk a tervező irodák elé követelményeket támasztani.

Sándor bácsi soha nem kért semmit, de boldog volt, ha véleményére igényt tartottam. Nagy veszteség volt, hogy már nem maradt időnk arra, hogy következetesen végig vigyük elképzeléseinket. Mégis - a kemény nyomás ellenére - két év építési tilalommal, tisztességes emberek megértő segítségével sikerült kivédeni a nyomást és megelőzni a legszebb területek tönkretételét. (...)

HALÁSZ TIBOR erdőmérnök:

Sándor bácsi már idős ember volt, amikor először találkoztam vele. Amikor megtudta, hogy én is erdőmérnök vagyok, nagyon kedvesen fogadott és ettől kezdve gyakran találkoztunk.

Már első alkalommal ámulatba ejtett gazdag élettapasztalata és az a hatalmas energia, amellyel még akkor is Balatonfüred szépítése, gazdagítása érdekében próbált tevékenykedni. Rengeteget mesélt életéről, a diák évekről, oroszországi szakmai élményeiről, fakeskedelmi tapasztalatairól, de talán legtöbbet a balatonfüredi évekről, az arácsi parti

rész feltöltéséről, a Yacht-klubról, a házában fenn tartott "művésztelpről".

Engem természetesen a selmecbányai erdészeti akadémiai diákévek és az erdészettel kapcsolatos emlékei érdekelték legjobban. Nagy élmény volt a szemtanútól hallani a selmeci erdész-hagyományokról és végignézni Sándor bácsi fényképalbumait, egy letűnt világ relikviáit.

Peremartoni Nagy Sándor erdőmérnök igen sokat tett Balatonfüredért. Ahányszor elmegyek a Deák Ferenc utcai ház pókháló mintájú kerítése és az utca végén általa elhelyezett kőpad előtt, eszembe jut hajlott kis alakja és elgondolkodom azon, hogy mi minden befér egy hosszú és hasznos emberi életbe.

SIMON KÁROLY Balatonfüred első polgármestere:

A BYC (Balatoni Yacht Club) balatonfüredi osztályának és így telepének megalakítása Peremartoni Nagy Sándornak köszönhető. Tudomásom szerint 1925-ben alakult. Maga a BYC egyébként 1912-ben jött létre. Tudni kell, hogy a KMYC (Királyi Magyar Yacht Club) inkább az arisztokrácia és a nagypolgárság klubja volt, de ettől függetlenül a hazai vitorlás sportot nagy mértékben fejlesztette. 1936-ban megalakult a HYC (Hungaria Yacht Club), melyet egyrészt a KMYC-et otthagyo vállalkozói réteg és a nagykereskedők hozták létre. A BYC viszont a középosztályt és a kispénzüket célozta meg. Nekik köszönhető, hogy a vitorlázás társadalmi alapokra való széles körű elterjedését valóra váltották.

Édesapám is tagja volt a BYC-nek, sőt a klub működésének utolsó éveiben a választmányba is bekerült. Tőle tudtam, hogy 1926-ban a Tagoresétány keleti végénél - ahol Huszka Jenő szobra áll - építette meg Sanyi bácsi fából a klubházat és a hajótároló pajtát. Előtte egy fastég vezetett ki a vízre, ahová a vitorlásokat és csónakokat kikötötték.

A BYC az ő vezetése alatt eredményesen működött és megindult a fejlődés. 1935. szeptember 1-én megtartott közgyűlésen Sanyi bácsi betervezése alapján úgy döntött az összejevetel, hogy méltó klubházat kell építeni kőből! Ezért "Klubházépítési kölcsönkötvény" kibocsátását határozták el, évi 4%-os kamattal 10 éves időre. Apámtól örökségképpen ma is őrzöm ennek dokumentumát.

Az elhatározást tett követte és - bár csak nagyon hosszú huzavona után - 1943-ra elkészült az új klubház. Sajnos nem sokáig örülhetek neki a vitorlázók, mert a későbbiekben rendőrségi épület lett,

jelenleg az Esterházy-strandon belül, mint vendéglő üzemel...

Jó volt a klubban a hangulat, köszönhetően Sanyi bácsi mindenre kiterjedő figyelme vezetésének. Kiváló versenyzők nőttek fel itt; Kovács Béla, a telepi gyógyszerárós fia 11 magyar bajnokságot nyert, Fekete József és György, a füredi adójegyző fiai 3, illetve 6 bajnoksággal vették ki részüket, Tolnai László 13-szoros magyar, kétszeres district bajnok, aki az 1960-as római olimpián finn dinghy, 1968-ban Mexico-ban csillaghajó osztályban képviselte a magyar színeket. De folytathatjuk; Holényi Imre, a füredi főkertész fia 5-szörös magyar bajnok és a római olimpián repülő hollandi osztályban versenyzett. És, hogy a családnál maradjunk, Sanyi bácsi fia, ifj. P.Nagy Sándor is 6-szor volt magyar bajnok!

Jómagam is itt kezdtem el a versenyzést 1947-ben, kormányosom a tragikus mártírhaltalt Vaszary Gábor volt, sokat tanultam tőle... Vitorlástársaim voltak többek között; a jegyző fia Soós Miklós, a két Országgh-testvér, István és Attila, Lechner István.

Sajnos a Sanyi bácsi által vezetett szép idők véget értek; 1948-ban a kommunista hatalom minden civil szervezetet, egyesületet megszüntetett, így a BYC is megszűnt. Az ingatlant a hajókkal együtt a Kereskedelmi Bank vitorlázói kapták meg, akik akkor alakultak. De nem sokáig maradhattunk itt, mert 1950-ben a Belügy a klubházat a vizirendőrség számára vette igénybe... Mi, vitorlázók is költöttünk Tihanyba...

DR. SIBALSZKY ZOLTÁN nyugdíjas egyetemi tanár, szomszéd:

Sándor bácsit akkor ismertem meg, amikor 1941. nyarán megvettük Mészöly G. u. 10. számú nyaralónkat. Sándor bácsi ennek az un. művésztelepnek volt létrehozója és istápolója.

Sándor bácsiék az Esterházy-strand közelében laktak, de övük volt az arácsi vasútállomáshoz vezető úton fekvő villa is. Ebben akkor a Liliom-vendéglő működött, amelynek cigányzenéjét esténként hallgattuk a Mészöly G. utca végén.

Magam is a BYC-ben tanultam vitorlázni, a klub Macska nevű vitorlásán, 1947 nyarán. Mi képviseltük a BYC ifjúsági tagozatát. Az 50-es, 60-as években minden nyáron többször is meglátogattam Sándor bácsit, aki sokat mesélt ifjúkoráról és a Balatonnal kapcsolatos emlékeiről. Mindig térdnadrágban, csokor-nyakkendővel járt.

Elmondta, valamikor 1973 körül, hogy Sopronból az erdészeti egyetem rektorától levelet kapott;

jöjjön és vegye át rubin-diplomáját, a diploma 70 éves évfordulója alkalmából. Sándor bácsi Selmezbányán diplomázott 1903-ban, ennek lett a jogutódja a soproni egyetem. Ő megírta a rektornak, nem megy el, mert nem tarja érdemnek, hogy túlélte évfolyamtársait. Ezután a rektor és a dékán személyesen keresték fel Sándor bácsit Balatonfüreden és átadták neki a rubindiplomát...

Mesélte, hogy Hankó Bélával, aki szintén a közelben lakott és szintén túl volt a kilencvenen, versenyben vannak, ki él tovább. Tudomásom szerint Sándor bácsi nyerte a versenyt fél évvel...

Több kötetnyi visszaemlékezést írt - csak úgy, az íróasztalának - géppel. Ezeket mindig oda adta nekem elolvasni; nagyon érdekesek voltak. Az egyikben leírja, amikor először nyaraltak a Balatonnál, Szemesen és ott, akkori szokás szerint üres házat béreltek, minden szükséges holmit, - az ágyneműt is - Veszprémből vitték le szekéren. Mikor megérkeztek Tihanyrévbe, a komphoz, a révész megkérdezte; "Át akar menni az Úr? Mert akkor jelt adok, hozzák át a kompot" - "Mivel ad jelt?" - "Nappal füstoszloppal, este tűzoszloppal" volt a válasz. - "Egy oszlop, személy akar átmenni, két oszlop, szekér akar átmenni!" - "Aztán miből gyújt tüzet, hiszen itt nincs fa?" jött a következő kérdés - "Hát természetesen tehéntrágyából!"

A komp átjött a nyolc evezőssel, mellette hoztak egy nagyobb dereglyét, a hintó és a szekér számára, tele uszadékfával, az apátság részére. "Az Úr akar átmenni? Akkor csak megebédelünk, aztán lerakjuk ezt a fát és már mehetünk is" Sándor bácsi nem akart ennyit várni, ezért megjegyezte: - "Pedig én azt gondoltam, hogy a szántódi csárdában fognak megebédelni, a mellett az öt liter bor mellett, amit én fizetek maguknak" - "Ja, ha az Úrnak olyan sürgős, akkor mindjárt ledobáljuk a fát, aztán mehetünk!"

Különlegesen érdekes visszaemlékezés, amit Emlékeim a cári Oroszországból címmel írt. 1906 és 10 között egy német tulajdonú fakitermelő vállalatnál dolgozott a Baltikumban. Ebből idéznék néhány szemelvényt. Amikor a fatelepre először megérkezett és mindent megmutattak neki, megkérdezték, meg van-e elégedve? Nagyon is, de két kérdés van. Miért van revolver az éjjeli szekrény fiókjában és hol van az a helyiség, ahová a király is gyalog jár? A revolver a farkasok ellen van ott, a kérdéses helyiség pedig a telepen nincs! - volt a válasz. A deszkakerítés mellett akárhol le lehet az udvaron guggolni, de az ajtó melletti dorongokból egyet magával kell vinni az embernek, mert a disznók szaba-

don járnak és fölfalják, amit ön produkál...

Sándor bácsi Németországból fényképezőgépet vitt magával. Ezért be kellett utaznia Vilnába, fényképezőgép-viselési engedélyért a területi kormányzó nagyherceghez! Ehhez a bizalmatlansághoz tudni kell; azokban az években már forradalom zajlott Oroszországban, amivel a világon sokan rokonszenveztek, ugyanakkor gyilkosságok, bankrablások kísérték a történeteket, amire a cári udvar hihetetlen terrorral válaszolt. Hogy milyen volt a biztonsági helyzet, arra jellemző példát írt le Sanyi bácsi jegyzeteiben:

A cári család évente háromszor utazott Szentpétervárról a Krímbe üdülni. Ilyen alkalmakkor a közel 2000 km-es úton a sínek két oldalán tíz méterenként álltak szuronyt szegezve a katonák és három, teljesen egyforma vonat jött egymás után, lefüggönyözött ablakokkal. Nem lehetett tudni, melyik vonaton és melyik kocsiban utazik a cár és családja...

DR. KAPOSSY BÉLÁNÉ a Peremartoni család régi barátja:

Peremartoni Nagy Sándorról nagyon sok kedves emlékem van. A mikor 1947-ben Balatonfüredre költöztünk, a családot már ismertem Veszprémből és nagyon örültem, hogy Füreden van olyan ismerős, aki rögtön segítőkész volt az általános tájékozódásban. Javaslatára a férjem belépett a BYC-be, így a gyerekek a klub alattunk lévő stégjére járhattak fürdeni, ahol gyorsan szert tettek helybéli pajtásokra.

A folytatás már nem volt ilyen vidám; férjemet 1948-ban nyugdíjazták, de '49-ben már meg is vonták a nyugdíjat, s mivel semmilyen együttműködésre nem volt hajlandó a hatalommal, családfenntartásra csak a fizikai, azaz alkalmi munka maradt.

Ebben nyújtott önzetlen baráti segítséget Sándor. Szőlőjében a metszéstől kezdve igyekezett munkát adni férjemnek, aki az ő pincéjében sajátította el a vincelléri gyakorlatot, így aztán más szőlőkbe is szívesen hívták dolgozni Arácson, Csupakon. Gyümölcsszezonban a gyerekeknek is jutott feladat, például a meggyesedés. De legszívesebben Médi gyönyörű rózsakertjében segédkeztek, vagy hallgatták a szakszerű magyarázatokat a rózsafajtákról. Vonzó volt számukra Simaházy Laci bácsi sok érdekes elbeszélése is. Ő Peremartoniék állandó vendége volt, Füred akkori Schirillája és "ezoterikusa".

A nehéz időkben kecskét tartottunk mi is és Sándor is, mivel így tudtunk csak tejhez jutni. Minden új tudományunkat kicseréltük a kecske fejés és tartás területén, néha jókat derülve a magukat önálló-sítani akaró kecskék trükkjein.

Sándor rendkívül ambíciózus és szorgalmas ember volt, szinte fáradhatatlan, Már túl volt a kilencvenen, amikor egy látogatásom alkalmával azt mondta; annyi program van előttem, hogy száz évet kéne megéljek, de nem tudom, arra befejezném-e...

BARÓTI GÉZA újságíró (Magyar Nemzet, 1978.december 28.) Sándor bácsi. Nekrológ.

Most kaptuk a hírt, hogy balatonfüredi otthonában december 13-án elhunyt Peremartoni Nagy Sándor vasdiplomás erdőmérnök, Balatonfüred fejlesztésének fáradhatatlan harcosa. Legendás lokálpatrióta volt, a Balatonvidék örökös díszpolgára, bár e kitüntető címmel soha senki nem ajándékozta meg, mégis ő volt a balatoni titkok tudója és őrizője, a szelídszavú szőlősgazda, akinek barátságos otthona, baráti parolája mindig tárva volt mindenki számára, aki a Balatonért, elsősorban Füredért valamit tenni hajlandó volt.

Fiatal korától fogva szolgálta a Balatont, sohasem mellékesen, hanem az erdőmérnöki főhivatással egyenrangúan, megszállott szenvedéllyel, találékonysággal és hűséggel. Ezen elhivatott tevékenysége közben arról is megfeledkezett, hogy nyugdíjjogosultságot szerezzen magának, füredi matuzsálemként abból a darabka szőlőből élt, amelyet örökölt. Nem gondoskodott öreg napjairól,

P. Nagy Sándor sírja

mert Füredről és a Balatonról kellett gondoskodnia. Művészkolóniát és vitorlásklubot alapított, s bár látása az utóbbi években erősen megromlott, mindenről tájékozódott, mindenért aggódott, ami a Balatont jelenti. S közben ez a gazdag, küzdő élet olyan szerény volt, olyan halk és finom, mint egy vers egy Kisfaludy-kötetből. Füred nagy örege távozott az élők közül december derekán. Hamvait az arácsi temetőben helyezik örök nyugalomra.

ZÁRÓ SZAVAK:

Peremartoniék házát 1952-ben államosították, költöznie kellett a hétszobás lakásból, másfél szobába, a Liliom épületébe, ahová további öt családot is beköltöztettek. Emelt fővel vette tudomásul ezeket a sorscsapásokat, pedig idős korára tartalékolta vagyónát, - mivel nyugdíjas állása nem volt - ezért nyugdíjat sem kaphatott. Aki mecénás volt, az mecénás is maradt; mert abból, amije megmaradt, abból is a közjóra áldozott rengeteget. A róla szóló visszaemlékezésekből is kiderül, hogyan segített a nála még jobban rászorulókon, a rendszer idesodrót számkivetetein.

Kilókra rúgó saját írásgyűjteményének dokumentumai, a vázolt életrajz és a megemlékezők bő köre és őszinte hangneme elénk varázsolja egy töretlen akaratú, igazáért végletekig harcoló füredi lokálpatrióta - Peremartoni Nagy Sándor - arcélét. Úgy érzem nem érdemtelen, ha írásomat egyik kedvenc versének utolsó versszakával zárom:

Áprily Lajos: SZERET AZ ERDŐ
(...)

S ha majd mélyebbre költözöm,
érezstelen rommá omoltan,
egy hang közléről súgja még:
Én is az erdő fája voltam.

Ezúton köszönjük meg a visszaemlékezőktől kapott érzelmekben és újdonságokban is gazdag anyagot - akik ezzel munkatársainkká is váltak.

Felhasznált irodalom:

- 1 Peremartoni Nagy Sándor: Életutam legfontosabb állomásai. (1883 - 1940) [Kézirat] Bfüred: szerző, 1973.
- 2 Peremartoni Nagy Sándor: Balatoni Művészkolónia Egyesület. [Kézirat] Bfüred: szerző, 1926. szeptember
- 3 Peremartoni Nagy Sándor: Balatoni Művészkolónia Egyesület. [Kézirat] Bfüred: szerző, 1926. szeptember
- 4 Peremartoni Nagy Sándor - Káldy Ferenc: Balatonfüredfürdő fejlesztésének problémái, különös tekintettel a kikötő és a vasútállomás elhelyezésére. Bfüred: szerzők, 1936. 18 p.
- 5 Peremartoni Nagy Sándor: Van-e jövője Balatonfürednek? Különlenyomat a Balatoni Kurírból] Bfüred: BIB, 1935. 12 p.
6. Peremartoni Nagy Sándor: "40 év..." emlékalbum. Kézirat Bfüred

Új könyvek

A 176. Anna-bál megvalósítása / készítette: Kiss Renáta. - Szombathely, 2002. [Szakdolgozat]

A Balaton bibliográfiája 2002 / összeállította: Egerszegi Zita, dr. Tarján Lászlóné. - Siófok, 2002.

Balaton és vidéke / szerző: Kovács András István. Budapest, 2002. - (Bor.kul.túra)

Balatonfüred múltja, jelene és jövője a turizmusban/ készítette: Kovács Krisztina. - Veszprém, 2003. - [Szakdolgozat]

A balatonfüredi gyerekek élete a két világháború között / készítette: Szücs Zsuzsanna. - Szekszárd, 2002. - [Szakdolgozat]

Balatoni Almanach/ szerkesztette: Ács Anna, Géczi János. - Veszprém, 2001.

Balatoni térképek: Avagy hogy örökítették meg a Balatont a római kortól napjainkig a kartográfusok? / szerkesztette dr. Csongrádi Jenőné. - Balatonfüred, 2002.- (Nők a Balatonért Egyesület Kiskönyvtára, 4.)

Keresztury Dezső és Balatonfüred / szerző: Matyikó Sebestyén József. - Balatonfüred, 2002. - (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 7.)

Lóczy Lajos emlékezete: Születésének 150. évfordulóján / összeállította: Nemerényi Antal. - Budapest – Piliscsaba, 2000.

Érsek Adrienn
könyvtáros

Hibajegyzék

Az eddig megjelent számokban sajnálatos módon néhány, pontosításra szoruló elírás jelent meg. Az alábbiakban a helyesbítéseket közöljük:

1. szám: 1. oldal: Tóth-Bencze Tamás
40. oldal: Tóth-Baranyi Antal
2. szám: 25. oldal: Csanádi György
36. oldal: Simon Zsigmond
3. szám: 19. oldal: a J 16/3-as sírjelnél
Somogyi Julianna
született 1826. szeptember 7.

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY ÚJ SZERZEMÉNYEI

Parkosító munkabrigád 1920-as évekből

A közelmúltban ismeretlen adományozótól került hozzánk a fenti kép az alábbi – rövidített levél kíséretében: „Az itt küldött képen látható munkacsapat, kb 1915-1920 között működő parkosító brigád volt. Nincs szívem elégetni ezt a hagyatékot, kérem tegyék oda, ahol esetleg a jelentéktelen múltnak is van mondandója (...) a balatonfüredi múltnak emlékei közé. Köszönettel a képen látható munkások egyikének egy Öreg leszármazottja.”

Kérjük, hogy aki felvilágosítással tud szolgálni a képeken látható személyekről, az jelezze gyűjteményünkben.

*Ismeretlen pár
Lengyel Soma felvétele az 1863-1873-as évekből
(Tóth Attila ajándéka)*

BESZÁMOLÓ A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET 2002. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Munkánkat az egyesület alapszabályban rögzített feladatok és a 2002. február 19-én tartott közgyűlésen elfogadott munkaterv alapján végeztük az alábbiak szerint:

Szervezeti élet:

Az egyesület működésének elsődleges színtere továbbra is a Helytörténeti Gyűjtemény épülete volt, ahol biztosítottak a szükséges személyi és tárgyi feltételek.

Havonként, egy alkalommal (második kedden) egyesületi nap keretében találkoztak tagjaink és vettek részt kötetlen, vagy szervezett programokon. Elnökségi üléseinket is ezeken a napokon tartottuk, szükség szerint.

Taglétszám: 2002. január 1.:	37 fő
2002. december 31.:	48 fő
Új tag:	11 fő

Új tagok bevonása egyesületünk munkájában eredményes volt, ifjúsági tagozat létrehozása szükségtelené vált, mivel a Radnóti Miklós Általános Iskola mellett a Bem József Általános Iskolában is beindult egy helytörténeti szakkör.

Egyesületünk képviselőjében Elek Miklós titkár vett részt a XXX. Honismereti Akadémián, Sátoraljaújhelyen.

A nyár folyamán közgyűlést hívtunk össze, amely módosította az alapszabályt: a jövőben az elnök mellett a titkár is képviselheti az egyesületet.

A Veszprém Megyei Honismereti Egyesület decemberi közgyűlésén a titkárt beválasztották a vezetőségbe.

Több helyen is megköszöntük és ezúton is köszönetünket nyilvánítjuk mindazoknak, akik a 2001. évi adójuk 1%-át egyesületünknek ajánlották fel.

Köszönet illeti egyesületünk tagságát aktivitásáért, szerepvállalásukért rendezvényeinken való megjelenéséért, a publikációkért.

Ezúton köszönjük meg az Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézetnek, hogy az egyesület folyamatos működéséhez minden segítséget megadott.

Kapcsolataink:

Változatlanul élő és szoros a kapcsolat a Széchenyi Társasággal, az Arácsi Polgári Egylettel, a Veszprém Megyei Honismereti Egyesülettel, a Révfülöpi Honismereti Egyesülettel és a Laczkó Dezső Múzeummal.

Folyamatosan jó az együttműködés a Balatonfüredi Napló és a Füred TV munkatársaival is.

Pályázatok:

Eredményes volt a Veszprém Megye Kultúrájáért Közalapítványhoz benyújtott pályázatunk a "Füredi História" című helytörténeti folyóirat kiadásához. A pályázati összegről az elszámolás megtörtént!

Anyagi támogatást kértünk és kaptunk Pálffy Sándor polgármester úrtól, amiért ezúton is köszönetet mondunk.

Kiadványok:

Megjelent a "Füredi História" második és harmadik száma 400-400 példányban (szeptember, december). A folyóirat ezen számai ismét kedvező fogadtatásra találtak az olvasók körében. Az 1. és 2. szám teljesen elfogyott, a 3. számból is csak néhány példány kapható az árusító helyeken. Rendkívüli lehetőség és támogatás, amit a budapesti Csokonai Művelődési Központ biztosított számunkra (önköltségi áron állítják elő a lapot). Nélkülük a lapot nem tudnánk a tervezett rendszerességgel megjelentetni! (április, július, december) Köszönetünket fejezzük ki Tóth Lajos igazgató úrnak és munkatársainak.

A kedvező feltételek miatt az elnökség megváltoztatta azt a korábbi határozatát, hogy a kiadványt az Iglói nyomdában állítsuk elő. Döntésünket Iglói János tagtársunk nagyvonalú baráti megértéssel fogadta, és ennek tanúbizonyságául a decemberi számot ingyen vágta és fűzte.

Köszönjük Geipl Miklós úrnak, Csonka Endre tagtársunknak, a szerkesztőbizottság tagjainak és a Helytörténeti Gyűjtemény munkatársainak önzetlen fáradozását és segítségét.

Tagjaink az új számokat is megkapták tagilletményként.

Rendezvények, megemlékezések, közreműködések:

- A reformkori Füred /Fiatalkutatók előadásai. (január)
  - Ránzay Ágostonné, Adi néni halálának 25. évfordulója alkalmából kamarakiállítás, temetői koszorúzás. (február)
  - Eötvös Károly születésének 160. évfordulóján megemlékezés és koszorúzás (március)
  - A Helytörténeti Gyűjtemény 2001. évi gyarapodása, bemutatása / előadás. (március)
  - Pap Gábor költő, református püspök születésének 175. évfordulója alkalmából emlékkiállítás, és megemlékezés. (szeptember)
  - Vaszary Gábor halálának 50. évfordulója alkalmából emlékezés és koszorúzás emléktáblájánál. (október)
  - F. S. Beudant francia geológus halálának 150. évfordulóján megemlékezés és koszorúzás emléktáblájánál. (december)
- Elmaradt:**
- A régi tűzoltószertár faláról eltávolított emléktábla visszahelyezése (május)

- Emlékfa ültetése Simon Zsigmond tihanyi apát tiszteletére a Kiserdőben (november)

Közreműködőként, javaslattevőként vettünk részt, az alábbi rendezvényeken:

- Szendrey-Karper László emléktábla (január)

- Berda József költő születésének 100. évfordulója. (január)

- Piros templom felszentelésének 75. évfordulója, Luttor Ferenc emléktábla. (szeptember)

- Illyés Gyula költő születésének 100. évfordulója. (november)

- Ady Endre költő születésének 125. évfordulója. (november)

A Művelődési Osztálynak új utcanevekre tettünk közös javaslatot a Széchenyi Társasággal, és az Arácsi Polgári Egylettel: Bata Ferenc, Cséplő Ernő, Jalsovits Aladár, Lonkay Antal, Pap Gábor, Luttor Ferenc, Peremartoni Nagy Sándor, Keresztury Dezső. A Komáromy, Óry, Fejes családok nevének arácsi megörökítése, pl.: „Fejes-köz”, stb.

A Művelődési Osztály javaslatainkat a jövőben figyelembe veszi.

A Telefonkönyvkiadó Társaságnak jeleztük a hibás füredi utcaneveket: Somogyi, Csók, Kétly, Kun Béla.

Kutatás, anyaggyűjtés:

A megkezdett kutatások folytatása, újak kezdése: Protiwinsky Ferenc, Varga család, a füredi vendéglátás, a II. világháború füredi áldozatai, Somogyi család, Füred numizmatikai emlékei, Sinkó András, Lengyel Samu, betyártörténet, Cholnoky Jenő, Peremartoni Nagy Sándor, Újhelyi Károly, hajógyár története, Eötvös szobor.

Tagjaink publikálásai:

- Tagjaink közül a Füredi Históriaiban publikáltak: Baán Beáta, dr. Dibusz László, Elek Miklós, Fazekas Miklós, Dr. Horváth Mihály, Katona Csaba, dr. Rácz János, Somogyi Zsigmond, Tóth Attila, Varga Lászlóné, Z. Karkovány Judit.

- A Balatonfüredi Naplóban: dr. Dibusz László, Elek Miklós.

- Új Horizontban: Dr. Horváth Mihály

- Önálló kötet: Dr. Horváth Mihály, Szenfnerné Varga Anikó

- Egyéb folyóiratokban: Katona Csaba, dr. Rácz János
Tagjaink információikkal, emlékezésükkel, könyvtárakkal rendszeresen nyújtottak segítséget a Helytörténeti Gyűjteménynek (Havas Erzsébet, László Zoltán, Németh Ákosné, Peremartoni Nagy Sándor, Tóth Attila stb.)

A Városi Helytörténeti Gyűjteménynek dokumentumokat adományozó tagtársaink neve a decemberi Füredi Históriaiban olvasható.

2002. évi pénzügyi beszámoló

Bevételek:

Áthozat 2001-ről	45.672.-
Önkormányzati támogatás	50.000.-
Pályázati támogatás	50.000.-
Tagdíjak	13.500.-
Tagi hozzájárulás (dr. Dibusz László)	10.000.-
Kamatok	1.405.-
Kiadványok árusítása	62.328.-
SzJA 1%-a	33.517.-
Összes bevétel:	266.422.-

Kiadások:

Bankköltség	25.190.-
Postaköltség	2.622.-
Tagdíj (VMHE)	1.000.-
Közhasznú hirdetés	3.812.-
Működési költség (zárjav.)	700.-
Pályázati díj	2.000.-
Koszorú	1.450.-
Nyomtatvány	332.-
Nyomdaköltség (FH 2., 3. száma)	85.800.-
Összes kiadás:	122.906.-
Átvitel 2003-ra:	2.248.-
házi pénztári:	141.268.-
bank:	143.516.-

Balatonfüred, 2003. február 20.

Prof.Dr. Horváth Mihály elnök s.k.

EGYESÜLETI HÍREK

• A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület 2003. február 20-án tartotta beszámoló és tisztújító közgyűlést.

• A közgyűlésen az elnöki tisztról leköszönő Prof. Dr. Horváth Mihályt a tagság meleg hangon búcsúztatta. Az egyesület élén végzett tevékenységét jegyzőkönyvileg ismerték el és örökítették meg a közgyűlésen. A Veszprém Megyei Honis-

mereti Egyesület emlékéremmel tüntette ki volt elnökünket.

• A közgyűlés megválasztotta az egyesület új vezetőségét:

Szenfnerné Varga Anikó – elnök, Elek Miklós – titkár, dr. Dibusz László – elnökségi tag, Karika Erzsébet – elnökségi tag, Tóth Attila – elnökségi tag személyében.

A fürdőtelep első fővenyfürdőjének (a mai Eszterházy strand) tájjellegű, nádfedeles kabinsora. Jobbra Peremartoniék nyaralója, háttérben a szőlőkkel övezett Baradlai villa (helyén épült a Brázay villa, a későbbi pártüdülő).

(Nyáry Kálmán festménye, 1924)

